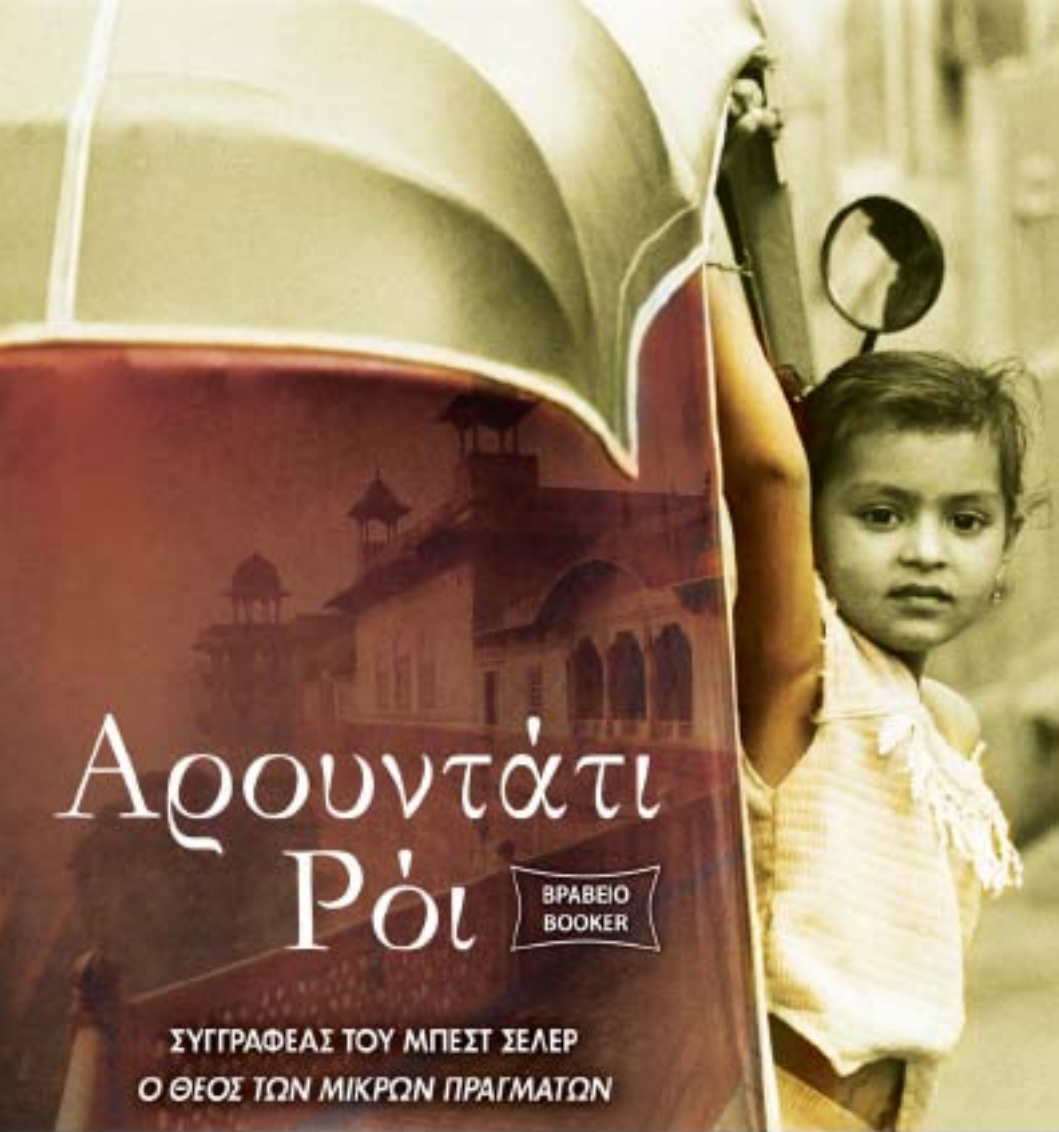

Αρουντάτι Ροι

ΒΡΑΒΕΙΟ
BOOKER

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΟΥ ΜΠΕΣΤ ΣΕΛΕΡ
Ο ΘΕΟΣ ΤΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

Η σκοτεινή πλευρά
της δημοκρατίας

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ:
LISTENING TO GRASSHOPPERS – FIELD NOTES ON DEMOCRACY

Από τις Εκδόσεις Penguin Books Ltd., Λονδίνο 2009

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Η σκοτεινή πλευρά της δημοκρατίας**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Arundhati Roy

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Μαργαρίτα Μηλιώρη, Κυριάκος Μαργαρίτης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Ευδοξία Μπινοπούλου

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Χρυσούλα Μπουκουβάλα

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Α. & Φ. Δεληγιάννης Ο.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Κωνσταντίνα Παναγιώτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

© Arundhati Roy, 2009

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2009

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2009

ISBN 978-960-453-649-8

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
Έδρα: Τατοίου 121
144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Μανρομιχάλη 1
106 79 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
Head office: 121, Tatoiou Str.
144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 1, Mavromichali Str.
106 79 Athens, Greece
Tel.: 2102804800
Telefax: 2102819550
www.psichogios.gr
e-mail: info@psichogios.gr

Αρουντάτι Ρόι

ΒΡΑΒΕΙΟ BOOKER

Η σκοτεινή πλευρά της δημοκρατίας

Μετάφραση:
Μαργαρίτα Μηλιώρη,
Κυριάκος Μαργαρίτης

Πρόλογος:
Κώστας Καλέτσιος

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΡΟΥΝΤΑΤΙ ΡΟΪ

Από τις Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ κυκλοφορούν επίσης:

Ο Θεός των μικρών πραγμάτων, 1997,
μτφρ. Μαρία Αγγελίδου

Η αξία της ζωής, 2000,
μτφρ. Γιάννης Σπανδωνής

Η άλγεβρα της αιώνιας δικαιοσύνης, 2005,
μτφρ. Βαγγέλης Κατσάνης

*Για εκείνους που έμαθαν
να διαχωρίζουν την ελπίδα από τη λογική*

Πού πρέπει να πάμε μετά τα τελευταία σύνορα;
Πού πρέπει να πετάξουν τα πουλιά
μετά τον τελευταίο ουρανό;
Πού θα κοιμούνται τα φυτά
μετά την τελευταία αναπνοή του αέρα;

«Η Γη σφίγγεται γύρω μας»,
ΜΑΧΜΟΥΝΤ ΝΤΑΡΟΥΙΣ

Σημείωση της συγγραφέως: Ορισμένα από αυτά τα δοκίμια έχουν ξαναδημοσιευτεί στα βιβλία *An Ordinary Person's Guide to Empire* (Viking/Penguin και South End Press), *War Talk* (South End Press), *13 December – A Reader: The Strange Case of the Attack on the Indian Parliament* (Penguin Books India), καθώς και στα περιοδικά και στις εφημερίδες που παρατίθενται στην αρχή κάθε κεφαλαίου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Το λυκόφως της δημοκρατίας	17
Η δημοκρατία: Ποια είναι όταν βρίσκεται στο σπίτι της;	57
Πόσο βαθιά πρέπει να σκάψουμε, λοιπόν;	87
«Εις θάνατον»: Η πολύ περίεργη ιστορία της επίθεσης εναντίον του Κοινοβουλίου	115
Αποκαλύπτοντας τα γεγονότα	161
Ομολογίες υπό κράτηση, τα ΜΜΕ και ο νόμος	181
Πιτσιρικά Μπους, γύρνα σπίτι σου	189
«Η Φάρμα των Ζώων» αριθμός 2	195
Σκάνδαλο στο παλάτι	207
Η επέλαση των ακρίδων: Γενοκτονία, άρνηση και εορτασμός	227
Αζάντι	269
Η ενάτη δεν είναι ενδεκάτη (και ο Νοέμβριος δεν είναι Σεπτέμβριος)	291
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: Η ενημέρωση	319
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ	333
ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	371
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ	377
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	387

Τα διεθνή σύνορα σε αυτόν το χάρτη της Ινδίας δε θεωρούνται ούτε σωστά ούτε πραγματικά σύμφωνα με τις ντιρεκτίβες της Χαρτογραφικής Υπηρεσίας της Ινδίας.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Κατά έναν περίεργο τρόπο, διαβάζοντας τις σελίδες αυτού του βιβλίου, η ρήση του Σωκράτη εμφανίστηκε μπροστά μου σαν φωτογραφία της άγνοιάς μου: «Εν οίδα ότι ουδέν οίδα»... Ασχολούμενος αρκετά χρόνια με το διεθνές ρεπορτάζ, διαβάζοντας από την πιο απλή είδηση ως την πλέον σύνθετη ανάλυση, σε μια λογική βάση θα έπρεπε, κατ' αρχάς, να γνωρίζω περισσότερα για την αναδυόμενη –κατά πολλούς– Ινδία.

Έπρεπε να διαβάσω τις καλογραμμένες σελίδες που ακολουθούν αυτό τον μικρό πρόλογο για να γίνω πραγματικά σοφότερος σε ό,τι αφορά την αχανή πολυσυλλεκτική χώρα. Χρειάστηκε να διαβάσω και να ξαναδιαβάσω τα γεγονότα που εντελώς επιδερμικά παρακολούθησα λόγω επαγγέλματος για να εισέλθω στην πιο σκληρή πραγματικότητα.

Την πραγματικότητα που αγγίζει η συγγραφέας του βιβλίου και «υπό ομαλές συνθήκες» πρέπει να λειτουργήσει σαν «τροχιοδεικτικό» της πολιτικής σκέψης και αντίληψης σε κάθε εσχατιά του κόσμου. Διότι το ουσιώδες στη σύγχρονη εποχή δεν είναι να αγγίζεις επιφανειακά, επιδερμικά τις εξελίξεις, αλλά να εισβάλλεις βαθιά μέσα τους. Έτσι καταλαβαίνεις αν σου κλέβουν την ελπίδα περιθωριοποιώντας σε, τη στιγμή που σου εμφανίζονται με το μανδύα της ανάπτυξης· τη στιγμή που σου τάζουν λαγούς με πετραχήλια, χωρίς να σου λένε ότι κρατούν αυτοί τα πετραχήλια και γίνεσαι εσύ ο λαγός στον καθημερινό αγώνα να αποτινάξεις τα δεσμά.

Θυμάμαι τους στίχους του Λειβαδίτη: «Κι όταν μες στην απέραντη σιωπή, τη νύχτα / θα χτυπάς τον τοίχο του κελιού σου με το δάχτυλο / απ' τ' άλλο μέρος του τοίχου θα σου απαντάει η Ισπανία». Αν δεν είναι η Ισπανία, μπορεί να είναι η Παλαιστίνη, η Ινδία... Έχει καμιά σημασία;

Δεν έχει, θαρρώ, γιατί κάποιοι σου κλέβουν την ελπίδα περιθωριοποιώντας σε, τη στιγμή που σου τάζουν ανάπτυξη. Ο στόχος που επομένως επιτυγχάνει αυτή η έκδοση –τουλάχιστον για μένα– είναι ο βαθύς προβληματισμός για τη σημερινή δημοκρατία. Μια δημοκρατία που χωρίς να το αντιληφθεί ο πολίτης μεταλλάχθηκε σε οικονομική ακριδα η οποία πέφτει στο σιτοβολώνα και ρημάζει την ελπίδα της κοινωνικής ισότητας και του δικαιώματος της ζωής.

Κατά την προσωπική μου άποψη, δεν πρόκειται για μια ανατρεπτική θεώρηση της πραγματικότητας, αλλά για μια διαφάνεια της προσβολής που κάνουν κάποιοι απέναντι στον πολιτισμό και τον ανθρωπισμό μέσω της οικονομικής τους δημοκρατίας. Δεν μπορεί εξάλλου να είναι ανατρεπτική η άρνηση να αποδεχτεί κάποιος ότι οι ζωές των πολλών δεν γίνεται να προσφέρονται θυσία για τις ανέσεις των λίγων. Ισότητα δεν υπήρξε και δεν θα υπάρξει ποτέ, αλλά είναι τρομερό να έχει περάσει η αντίληψη ότι ο φτωχός είναι ο «τρομοκράτης» μιας οικονομικής δημοκρατίας που δεν ανέχεται παραποίηση των δεδομένων που τη γιγαντώνουν.

Και αυτό δεν συμβαίνει μόνο στη μακρινή Ινδία. Άλλωστε η αποδοχή της παγκοσμιοποίησης δεν μας επιτρέπει να αδιαφορούμε για τα γεγονότα που συγκλονίζουν άλλες περιοχές του πλανήτη, διότι στο μέτρο που μας αναλογεί το πρόβλημα είναι και «δικό μας». Όταν στην Ινδία, επί παραδείγματι, η έννοια της δημοκρατίας συγχωνεύεται με τη σκληρή πραγματικότητα της ελεύθερης αγοράς, δεν αποτελεί αυτό μικρογραφία της ζωής του μέσου πολίτη στη Δύση ή, πιο συγκεκριμένα, στην Ελλάδα; Δεν πάει κατά κάποιον τρόπο περίπατο η αντίληψη ότι εμείς ανήκουμε στη Δύση και ό,τι έρχεται εξ ανατολών είναι αλλότριο και δεν επηρεά-

ζει τη ζωή μας; Εξάλλου προ πολλού έχει παρέλθει η εποχή που θεωρούσαμε ότι ο ομφαλός της Γης βρίσκεται κάπου στην ορεινή Φωκίδα. Ο ομφαλός της Γης βρίσκεται «εγκλωβισμένος» στα οικονομικά κέντρα διαχείρισης της πολιτικής εξουσίας που έχουν καταστήσει την αγορά πρωταρχικό παράγοντα δημοκρατίας.

Αυτό επιχειρεί να ξεσκεπάσει και η συγγραφέας του βιβλίου, που καταγγέλλει ένα νέο απαρτχάιντ σε μια νέα δημοκρατία· σε μια δημοκρατία που έχει μεταμορφωθεί σε παραμάγαξο της ισχυρής κεντρικής εξουσίας η οποία όλα τα μετρά από το δείκτη του χρηματιστηρίου και από τις οικονομικές απολαβές.

Η υποκριτική διπλή γλώσσα την οποία έχουν τελειοποιήσει όλα τα «εν ζωή» πολιτικά συστήματα καταφέρνει να ρίξει τον πολίτη στη θάλασσα της άγνοιας, σε σημείο που να θεωρεί ότι η καταστροφή του λειτουργεί προς όφελός του. Σε αυτό μεγάλο μερίδιο ευθύνης φέρουν τα ΜΜΕ. Εκεί, εδώ, παντού. Είναι αυτά που τοποθετούν κομμάτια στο παζλ της δυστυχίας των ανθρώπων.

Αρκεί να διαβάσει κανείς μέσα από αυτό το βιβλίο πώς λειτουργούν τα ΜΜΕ στην Ινδία, για παράδειγμα την περίοδο των εκλογών ή ύστερα από ένα θρασύ κύμα βίας, για να διαπιστώσει πώς παρασύρουν τους πολίτες, πώς μεταφέρουν τις γραφές της οικονομικής ισχύος, πώς αλλοιώνουν πεποιθήσεις και πώς σπέρνουν τον θρησκευτικό και εθνικιστικό φανατισμό, προκειμένου να εξυπηρετήσουν την ουσία της οικονομικής δημοκρατίας.

Η συγγραφέας μέσα από αυτό το συναρπαστικό και γεμάτο εικόνες βιβλίο καταφέρνει να μεταφέρει τη σκληρή πραγματικότητα μιας οικονομικά υπόδουλης χώρας. Μιας κρατικής οντότητας με χίλιες δυο αντιθέσεις, με αποστειρωμένη τη σκέψη των κυβερνώντων και με επικίνδυνη την κλιμάκωση των χειρότερων συστατικών της νέας τάξης πραγμάτων – το φανατισμό της θρησκείας, την απέχθεια για οτιδήποτε οικονομικά φτωχό και την απρόσωπη εκπροσώπηση του λαού από τα θεσμικά όργανα.

Σε ένα σκηνικό αβεβαιότητας, όπου οι άνθρωποι φθείρονται,

εξαντλημένοι από αυτές τις ατελείωτες «δημοκρατικές» διαδικασίες της νέας οικονομικής δημοκρατίας, και ταπεινώνονται ολοκληρωτικά έχοντας κάνει το έγκλημα να είναι φτωχοί, το μεγάλο ζητούμενο είναι τι πρέπει να κάνουν.

Προς το παρόν αντιδρούν μέσω της δημοσκοπικής δυσαρέσκειας για το σύστημα της ελεύθερης αγοράς και τις οικονομικές ανισότητες. Αυτή η αντίδραση θυμίζει την έκφραση που χρησιμοποιεί η συγγραφέας –σε ελεύθερη απόδοση– ότι η εικόνα της σημερινής κοινωνίας φέρνει στο νου το λεωφορείο που, ενώ πηγαίνει στον κατήφορο χωρίς φρένα, οι επιβάτες του τσακώνονται για το τραγούδι που θα πουν.

Ουσιαστικά ο κόσμος είναι εγκλωβισμένος στα μονοπάτια της αποκαλούμενης προόδου η οποία λυσσαλέα αδιαφορεί για την πραγματικότητα. Επί της ουσίας η κυβέρνηση ή, αν θέλουμε να είμαστε ειλικρινείς, το σύνολο του πολιτικού συστήματος ευθύνεται για τις τερατώδεις καταστάσεις που δημιουργεί. Δεν έχει σημασία σε ποιο Θεό πιστεύει κανείς ούτε μετρά ποια είναι η πολιτική του ταντότητα για να καταλάβει αυτό που γράφει ξεκάθαρα το γλωσσάρι των ισχυρών και της νέας οικονομικής δημοκρατίας: Ο οικονομικά αδύναμος είναι ο ανάπηρος του συστήματός μας και απλώς δεν είναι χρήσιμος.

Και αναρωτιέμαι τι μπορεί να σημαίνει ή τι συμβαίνει όταν κάποιος θεωρείται μη χρήσιμος. Οι σελίδες που ακολουθούν δίνουν την πιο παραστατική απάντηση σε αυτό το ερώτημα.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΛΕΤΣΙΟΣ*

* Ο Κώστας Καλέτσιος ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία την ταραγμένη περίοδο του πολέμου στη Γιουγκοσλαβία στις αρχές της δεκαετίας του '90, όταν φοιτητής ακόμη επέλεξε την ενημέρωση από την εξιστόρηση γεγονότων ενώ σπούδαζε Ιστορία στο πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου. Εργάζεται στην Ελλάδα σε τηλεοπτικούς και ραδιοφωνικούς σταθμούς, καθώς και σε εφημερίδες, έντυπες και ηλεκτρονικές.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το λυκόφως της δημοκρατίας

Καθώς εξακολουθούμε να συζητάμε για το κατά πόσο υπάρχει ζωή μετά το θάνατο, μπορούμε να θέσουμε ακόμη ένα ερώτημα στο τραπέζι: Υπάρχει ζωή μετά τη δημοκρατία; Και τι είδους ζωή θα είναι αυτή; Λέγοντας *δημοκρατία* δεν εννοώ τη δημοκρατία ως ιδανικό ή ως επιδίωξη. Μιλάω για το εν λειτουργία δημοκρατικό μοντέλο: τη Δυτική φιλελεύθερη δημοκρατία και τις διάφορες εκδοχές της που υπάρχουν αυτή τη στιγμή.

Υπάρχει, λοιπόν, ζωή μετά τη δημοκρατία;

Οι απόπειρες να απαντηθεί το συγκεκριμένο ερώτημα συχνά στρέφονται σε μια σύγκριση διαφόρων συστημάτων διακυβέρνησης και καταλήγουν σε μια κάπως ενοχλητική, μαχητική υπεράσπιση της δημοκρατίας. Έχει ελαττώματα, λέμε. Δεν είναι τέλεια αλλά είναι προτιμότερη από κάθε άλλη εναλλακτική λύση. Αναπόφευκτα, κάποιος από τους συνομιλητές θα πει: «Αφγανιστάν, Πακιστάν, Σαουδική Αραβία, Σομαλία... θα προτιμούσατε κάτι τέτοιο;»

Το κατά πόσο η δημοκρατία θα έπρεπε να είναι η ουτοπία την οποία διαρκώς επιδιώκουν όλες οι «αναπτυσσόμενες» κοινωνίες αποτελεί ένα τελείως διαφορετικό ερώτημα.

(Προσωπικά, νομίζω ότι θα έπρεπε. Η πρώτη, ιδεαλιστική περίοδος εκδημοκρατισμού μπορεί να αποδειχτεί επικίνδυνα μεθυστική.) Το ερώτημα για τη ζωή μετά τη δημοκρατία απευθύνεται σε εκείνους από εμάς οι οποίοι ήδη ζουν σε δημοκρατίες ή σε χώρες που υποτίθεται ότι είναι δημοκρατικές. Και το ερώτημα δεν τίθεται ως εισήγηση για μια στροφή σε παλιά, χρεοκοπημένα μοντέλα ολοκληρωτικής ή απολυταρχικής διακυβέρνησης· τίθεται ως εισήγηση για κάποιες απαραίτητες δομικές προσαρμογές του συστήματος της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας – υπερβολικά πολλή αντιπροσώπευση, υπερβολικά λίγη δημοκρατία.

Στην πραγματικότητα, το ερώτημα εδώ είναι τι έχουμε κάνει εμείς οι ίδιοι στη δημοκρατία. Σε τι την έχουμε μετατρέψει; Τι συμβαίνει όταν η δημοκρατία εξαντλείται; Όταν αποψιλώνεται εσωτερικά και γίνεται κενή περιεχομένου; Τι συμβαίνει όταν κάθε θεσμός της διαστρέφεται σε κάτι επικίνδυνο; Τι γίνεται τώρα που η δημοκρατία και η ελεύθερη αγορά έχουν συγχωνευθεί σε έναν αρπακτικό οργανισμό με μιαν αδύναμη, τσακισμένη φαντασία η οποία περιστρέφεται σχεδόν αποκλειστικά γύρω από το ιδανικό της μεγιστοποίησης του κέρδους; Μπορεί κάτι το οποίο έχει πλέον μεταλλαχθεί να γίνει ξανά αυτό που ήταν κάποτε;

Αυτό που χρειαζόμαστε σήμερα, προκειμένου να σωθεί αυτός ο πλανήτης, είναι ένα όραμα μακράς πνοής. Μπορούν να προσφέρουν κάτι τέτοιο οι κυβερνήσεις που βασίζουν την ίδια την επιβίωσή τους στο άμεσο, βιομηχανικό, βραχυπρόθεσμο κέρδος; Μπορεί η δημοκρατία, αυτή η θεόσταλτη απάντηση στις άμεσες ελπίδες μας και τις βαθύτερες προσευχές μας, η προστάτιδα των ατομικών ελευθεριών μας και η τροφός των άπληστων ονείρων μας, να αποδειχτεί το τέλος του παιχνιδιού για την ανθρωπότητα; Μήπως η δημοκρατία είναι τόσο δη-

μοφιλής στον σύγχρονο άνθρωπο ακριβώς επειδή αντανακλά τη μεγαλύτερη ανοησία μας – την κοντόθωρη αντίληψή μας; Η ανικανότητά μας να ζήσουμε εξ ολοκλήρου στο παρόν (όπως κάνουν τα περισσότερα ζώα) σε συνδυασμό με την ανικανότητά μας να δούμε πολύ μακριά στο μέλλον μάς καθιστά ένα περίεργο είδος που βρίσκεται στο μεταξύ της δημιουργίας, που διατελεί ανάμεσα στο κτήνος και στον προφήτη χωρίς να είναι ούτε το ένα ούτε το άλλο. Η εκπληκτική ευφυΐα μας φαίνεται ότι έχει ξεπεράσει το ένστικτό μας για επιβίωση. Ληηλατούμε τη γη ελπίζοντας ότι η συσσωρευμένη περίσσεια σε υλικά αγαθά θα αναπληρώσει για αυτό το ζωτικό, το ανεξιχνίαστο πράγμα που έχουμε χάσει.

Θα ήταν υπερφίαλο αν πίστευα ότι τα δοκίμια αυτού του βιβλίου παρέχουν απαντήσεις σε κάποιο από τα ερωτήματα αυτά. Το μόνο που καταφέρνουν είναι να καταδείξουν, με αρκετές λεπτομέρειες, το γεγονός ότι ο πυρσός της δημοκρατίας τρεμοσβήνει και πως η δημοκρατία μπορεί να μην είναι, πια, ικανή να εγγυηθεί τη δικαιοσύνη και τη σταθερότητα όπως κάποτε ονειρευτήκαμε ότι θα μπορούσε να κάνει. Όλα τα δοκίμια γράφηκαν ως επείγουσες, δημόσιες παρεμβάσεις σε κρίσιμες στιγμές για την Ινδία – κατά τη διάρκεια του κρατικά υποκινούμενου πογκρόμ των μουσουλμάνων στην Γκουτζαράτ· ακριβώς πριν από την καθορισμένη ημερομηνία για τον απαγχονισμό του Μοχάμεντ Αφζάλ, του κατηγορούμενου για την επίθεση εναντίον του Κοινοβουλίου, στις 13 Δεκεμβρίου 2001· κατά τη διάρκεια της επίσκεψης του Αμερικανού προέδρου Τζορτζ Μπους στην Ινδία· κατά τη διάρκεια του μαζικού ξεσηκωμού στο Κασμίρ το καλοκαίρι του 2008· και μετά τις επιθέσεις στη Βομβάη την 26η Νοεμβρίου 2008. Συχνά δεν ήταν απλώς αντιδράσεις στα γεγονότα αλλά αντιδράσεις στις αντιδράσεις που προκλήθηκαν από τα γεγονότα.

Παρόλο που πολλά από αυτά γράφθηκαν εν βρασμώ, σε στιγμές όπου το να μένει κανείς σιωπηλός ήταν πιο δύσκολο από το να μιλήσει, τα δοκίμια έχουν ένα κοινό σημείο αναφοράς. Δεν σχολιάζουν ατυχείς στιγμές πολιτικής ανωμαλίας ή έκτακτες παρεκτροπές από τη δημοκρατική διαδικασία. Σχολιάζουν τις *συνέπειες* και τα *παρελκόμενα* της ίδιας της δημοκρατίας· σχολιάζουν τον εχθρό που βρίσκεται εντός των πυλών και βάλλει εκ των έσω. Πρέπει επίσης να επισημάνω ότι τα δοκίμια δεν παρέχουν μια πανοραμική έποψη της συνολικής κατάστασης. Αποτελούν λεπτομερή απεικόνιση συγκεκριμένων, επιμέρους γεγονότων τα οποία ελπίζω ότι αποκαλύπτουν μερικούς από τους τρόπους με τους οποίους ασκείται η δημοκρατία στη μεγαλύτερη δημοκρατική χώρα του κόσμου. (Η στη μεγαλύτερη δαιμονοκρατία του κόσμου, όπως το έθεσε ένας διαδηλωτής από το Κασμίρ στους δρόμους του Σρινάγκαρ. Το πλακάτ του έγραφε: «Δημοκρατία χωρίς δικαιοσύνη = Δαιμονοκρατία».)

Ως συγγραφέας και, συγκεκριμένα, μυθιστοριογράφος, αναρωτιέμαι κατά πόσο η προσπάθεια και η μέριμνα για ακρίβεια και για πιστή απόδοση της πραγματικότητας –έτσι όπως απαιτεί η συγγραφή ενός δοκιμίου– *μειώνει* την επική διάσταση αυτού που συμβαίνει στ' αλήθεια. Μήπως, τελικά, το δοκίμιο συγκαλύπτει μια μεγαλύτερη αλήθεια; Φοβάμαι ότι επιτρέπω στον εαυτό μου να συρθεί σε μια μονότονη και συγκεκριμένη καταγραφή της πραγματικότητας τη στιγμή που αυτό το οποίο, ίσως, χρειαζόμαστε είναι ένα άγριο ουρλιαχτό ή η μεταμορφωτική δύναμη και η αυθεντική ακρίβεια της ποίησης. Φαίνεται ότι κάτι από την επιτηδευμένη, βραχμανική, πολύπλοκη, γραφειοκρατική, αρχειολάγνα και του τύπου «ακολουθήστε τις σωστές διαδικασίες» φύση της διακυβέρνησης και των δημόσιων συναλλαγών στην Ινδία με έχει με-

τατρέψει σε ένα είδος δημόσιου υπαλλήλου. Μόνη μου δικαιολογία αποτελεί το γεγονός ότι χρειάζονται περίεργα εργαλεία για να φωτίσει κανείς το λαβύρινθο των προσχηματικών τεχνασμάτων και της υποκρισίας που κρύβουν την πώρωση και την ψυχρή, υπολογισμένη βία της καινούργιας αγαπημένης υπερδύναμης του κόσμου. Η καταστολή μέσα από «τις σωστές διαδικασίες» μερικές φορές ενεργοποιεί την αντίσταση μέσα από «τις σωστές διαδικασίες». Ξέρω ότι, όσον αφορά την αντίσταση, αυτό δεν είναι αρκετό. Για την ώρα, όμως, είναι το μόνο που έχω. Ίσως κάποια μέρα να αποτελέσει το θεμέλιο για την ποίηση και το άγριο ουρλιαχτό.

~

«Η επέλαση των ακρίδων», το δοκίμιο από το οποίο αντλεί τον [πρωτότυπο] τίτλο της αυτή η συλλογή, είναι μια διάλεξη που έδωσα στην Κωνσταντινούπολη τον Ιανουάριο του 2008, στην πρώτη επέτειο της δολοφονίας του Αρμενίου δημοσιογράφου Χραντ Ντινκ. Τον πυροβόλησαν στο δρόμο έξω από το γραφείο του επειδή τόλμησε να αγγίξει ένα θέμα απαγορευμένο στην Τουρκία: τη γενοκτονία των Αρμενίων του 1915, κατά την οποία σκοτώθηκαν περισσότεροι από ένα εκατομμύριο άνθρωποι. Η διάλεξή μου αφορούσε την ιστορία της γενοκτονίας, την άρνησή της καθώς και την ιστορική, σχεδόν οργανική σχέση ανάμεσα στην «πρόοδο» και τη διαδικασία της γενοκτονίας.

Μου έκανε πάντοτε εντύπωση το γεγονός ότι το τουρκικό πολιτικό κόμμα που πραγματοποίησε τη γενοκτονία των Αρμενίων ονομαζόταν Επιτροπή για την Ενότητα και την Πρόοδο. Στην ουσία, τα περισσότερα δοκίμια αυτού του τόμου αναφέρονται στον σημερινό συσχετισμό ανάμεσα στην Ενότητα και την Πρόοδο ή, όπως ονομάζονται σήμερα, ανάμεσα στον

Εθνικισμό και την Ανάπτυξη – αυτούς τους αδιαμφισβήτητους δίδυμους πύργους της νεωτερικής δημοκρατίας της ελεύθερης αγοράς. Και οι δυο αυτοί πυλώνες, όπως τώρα πια γνωρίζουμε, έχουν τη συγκαλυμμένη δυνατότητα να προκαλέσουν την απόλυτη, αποκαλυπτικών διαστάσεων καταστροφή (πυρηνικός πόλεμος, κλιματική αλλαγή).

Παρόλο που αυτά τα δοκίμια είναι γραμμένα κατά την περίοδο από το 2002 μέχρι το 2008, το αόρατο εναρκτήριο λάκτισμα τοποθετείται στο 1989, όταν στα δύσβατα βουνά του Αφγανιστάν ο καπιταλισμός κέρδισε τον μακροχρόνιο ιερό του πόλεμο ενάντια στη Σοβιετική Ένωση. (Φυσικά, ο τροχός γυρίζει για μιαν ακόμα φορά. Μπορούν, άραγε, αυτά τα ίδια βουνά σήμερα να γίνουν ο τάφος του καπιταλισμού; Είναι πολύ νωρίς για να το πούμε.) Λίγους μήνες μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, η ινδική κυβέρνηση, που άλλοτε κατείχε ηγετικό ρόλο στο Κίνημα των Αδεσμεύτων Χωρών, πραγματοποίησε ένα αστραπιαίο άλμα και ευθυγραμμίστηκε πλήρως με τις Ηνωμένες Πολιτείες, μονάρχη του καινούργιου μονοπολικού κόσμου.

Οι κανόνες του παιχνιδιού άλλαξαν ξαφνικά και ολοκληρωτικά. Άνθρωποι που ζούσαν σε απομακρυσμένα χωριά της Ινδίας ή στην καρδιά των απάτητων δασών της, πολλοί από τους οποίους δεν είχαν ακούσει ποτέ για το Βερολίνο ή τη Σοβιετική Ένωση, δεν φαντάζονταν ποτέ με ποιον τρόπο θα επηρέαζαν τη ζωή τους τα περιστατικά που συνέβησαν σ' εκείνα τα μακρινά μέρη. Η διαδικασία της εξορίας και του εκτοπισμού αυτών των ανθρώπων είχε ξεκινήσει ήδη στις αρχές του 1950, όταν η Ινδία υιοθέτησε το σοβιετικό μοντέλο ανάπτυξης σύμφωνα με το οποίο οι τεράστιες εργοστασιακές εγκαταστάσεις παραγωγής ατσαλιού (στο Μπιλάι, στο Μποκάρο) και τα μεγάλα φράγματα (χιλιάδες από αυτά) θα γίνονταν τα

«στρατηγικά σημεία» της οικονομίας. Η εποχή της Ιδιωτικοποίησης και της Δομικής Προσαρμογής επιτάχυνε εκείνη τη διαδικασία με λιγγυώδη ταχύτητα.

Σήμερα, λέξεις όπως «Πρόοδος» και «Ανάπτυξη» χρησιμοποιούνται ως εναλλακτικοί τρόποι έκφρασης για την οικονομική «Μεταρρύθμιση», την Απελευθέρωση της Αγοράς και την Ιδιωτικοποίηση. Η «ελευθερία» έχει κατακτήσει να σημαίνει «επιλογή». Έχει λιγότερη σχέση με το ανθρώπινο πνεύμα παρά με τις διάφορες μάρκες των αποσμητικών. Η «Αγορά» δεν σημαίνει, πια, έναν τόπο όπου μπορείς να αγοράσεις προμήθειες. Η «Αγορά» είναι ένας εκτοπισμένος χώρος όπου οι απρόσωπες εταιρείες κάνουν μπίζνες στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η αγοραπωλησία διαφορετικών «εκδοχών του μέλλοντος». Η «Δικαιοσύνη» έχει κατακτήσει σχεδόν συνώνυμη με τα «ανθρώπινα δικαιώματα» (και, όπως λένε, «ακόμα και κάποια μόνο από αυτά είναι ήδη αρκετά»). Αυτή η λεηλασία της γλώσσας, αυτή η τεχνική οικειοποίησης λέξεων και η εκμετάλλευσή τους ως όπλα, η χρήση των λέξεων για να καμουφλάρονται οι προθέσεις και για να εννοούν τα ακριβώς αντίθετα απ' ό,τι παραδοσιακά σήμαιναν, αποτελεί μια από τις πιο εκπληκτικές στρατηγικές νίκες για τους τσάρους που γεννήθηκαν χάρη στη νέα τάξη πραγμάτων και το εκ νέου μοίρασμα του κόσμου. Τους έχει επιτρέψει να περιθωριοποιούν όλους όσοι διαμαρτύρονται, να τους στερήσουν τη γλώσσα στην οποία θα αρθρώσουν την κριτική τους και να τους αφορίζουν ως «αντι-προοδευτικούς», «αντι-μεταρρυθμιστές», «εναντίον της ανάπτυξης» και, φυσικά, «αντεθνικούς» – με δυο λόγια, αντιδραστικούς του χειρότερου είδους. Προσπαθήστε να προτείνετε τη διάσωση ενός ποταμού ή την προστασία ενός δάσους και αμέσως θα αντιτάξουν: «Μα δεν πιστεύετε στην Πρόοδο;» Στους ανθρώπους η γη των οποίων βουλιάζει από

τα αποθέματα των φραγμάτων και των οποίων τα σπίτια κατεδαφίζονται αντιτάσσουν: «Μήπως έχετε ένα εναλλακτικό αναπτυξιακό μοντέλο;» Σε εκείνους οι οποίοι πιστεύουν ότι κύριο καθήκον της κυβέρνησης είναι να παρέχει στο λαό βασική παιδεία, υγεία και κοινωνική ασφάλεια, λένε: «Είστε ενάντια στην Αγορά». Και ποιος θα τολμούσε να είναι ενάντια στην Αγορά εκτός από έναν κρετίνο;

Για να διεκδικήσουμε απ' την αρχή αυτές τις κλεμμένες λέξεις χρειάζεται να προβούμε σε ερμηνείες που είναι πολύ βαρετές για έναν κόσμο που δεν διαθέτει, πια, αρκετό χρόνο ώστε να τους δώσει την απαραίτητη σημασία, ενώ είναι και πολύ δαπανηρές σε μian εποχή κατά την οποία η Ελευθερία του Λόγου δεν είναι προσιτή στους φτωχούς. Αυτή η λήστευση της γλώσσας, όμως, μπορεί να αποδειχτεί το θεμέλιο για την ανατροπή που επιχειρούμε.

Δυο δεκαετίες αυτού του είδους της «Προόδου» στην Ινδία έχουν δημιουργήσει μian αχανή μεσαία τάξη που μέθυσε από τον ξαφνικό πλουτισμό και το εξίσου ξαφνικό κοινωνικό κύρος που αυτός συνεπάγεται· έχουν γεννήσει, επίσης, μια πολύ πιο αχανή κατώτερη τάξη. Δεκάδες εκατομμύρια ανθρώπων έχουν εξοριστεί και εκτοπιστεί από τη γη τους εξαιτίας των πλημμύρων, της ανομβρίας και της ερημοποίησης που έχουν προκαλέσει η ανεξέλεγκτη βιομηχανική εκμετάλλευση του περιβάλλοντος και η μαζική κατασκευή υποδομών, φραγμάτων, ορυχείων και Ειδικών Οικονομικών Ζωνών. Όλα αυτά γίνονται στο όνομα των φτωχών αλλά, στην πραγματικότητα, προορίζονται να ικανοποιήσουν τις αυξημένες απαιτήσεις της νέας αριστοκρατίας.

Ο πόλεμος για τη γη γίνεται εμφανής αν παρακολουθήσουμε το επίκεντρο του διαλόγου για την «Ανάπτυξη». Προτού γίνει υπουργός Οικονομικών της Ινδίας, ο Π. Τσινταμπάραμ

ήταν δικηγόρος της Enron και μέλος του Συμβουλίου των Διευθυντών της Vedanta, μιας πολυεθνικής μεταλλευτικής εταιρείας που αυτή τη στιγμή καταστρέφει τους λόφους του Νιγιαμγκίρι στην Ορίσα. Ίσως η επαγγελματική του πορεία να έχει διαμορφώσει την άποψή του για τον κόσμο. Ίσως, όμως, να συμβαίνει και το αντίστροφο. Σε μια συνέντευξή του πριν από χρόνια, δήλωσε ότι το όραμά του ήταν να εγκαταστήσει το 85% του πληθυσμού της Ινδίας σε αστικά κέντρα.¹ Η υλοποίηση αυτού του «οράματος» θα απαιτούσε την εφαρμογή μιας κοινωνικής πολιτικής σε κλίμακα που δύσκολα μπορεί να φανταστεί κανείς. Θα σήμαινε να παρακινήσεις ή να αναγκάσεις γύρω στα πεντακόσια εκατομμύρια ανθρώπους να μεταναστεύσουν από την ύπαιθρο στις πόλεις. Η διαδικασία έχει ήδη προχωρήσει και μετατρέπει ταχύτατα την Ινδία σε ένα αστυνομικό κράτος στο οποίο οι άνθρωποι που αρνούνται να παραδώσουν τη γη τους υποχρεώνονται να το κάνουν υπό την απειλή όπλων. Ίσως αυτό είναι που διευκολύνει τόσο τον Π. Τσινταμπάραμ στην αβίαστη μετατόπισή του από το υπουργείο Οικονομικών στο υπουργείο Κατοικίας. Τα χαρτοφυλάκια διαχωρίζονται μόνο από μια λεπτή μεμβράνη. Πίσω από αυτό τον εφιάλτη που είναι μασκαρεμένος ως «όραμα» κρύβεται το σχέδιο για την απελευθέρωση τεράστιων εκτάσεων γης και όλων των φυσικών πρώτων υλών της Ινδίας οι οποίες γίνονται λεία για το πλιάτσικο των εταιρειών. Ως επακόλουθο, θα ακυρωθεί η μετά την Ανεξαρτησία πολιτική για την Αναδιανομή της Γης.

Ήδη τα δάση, τα βουνά και ολόκληρα δίκτυα ποταμών καταστρέφονται από την αρπακτική μανία πολυεθνικών εταιρειών που στηρίζονται από ένα κράτος το οποίο έχει χάσει κάθε ηθικό υπόβαθρο και διαπράττει κάτι που μπορεί να περιγραφεί μόνο ως «οικοκτονία». Στην ανατολική Ινδία, η εξόρυ-

ξη βωξίτη και σιδήρου καταστρέφει ολόκληρα οικοσυστήματα και μετατρέπει γόνιμη γη σε έρημο. Στα Ιμαλάια σχεδιάζονται εκατοντάδες υψηλά φράγματα, η κατασκευή των οποίων δεν μπορεί παρά να αποδειχτεί καταστροφική. Στα πεδινά, τα αναχώματα που φτιάχνονται κατά μήκος των ποταμών, δόθηκαν για να αποτρέψουν τις πλημμύρες, προκαλούν άνοδο της στάθμης των νερών και οδηγούν σε ακόμη περισσότερες πλημμύρες και σε πιο έντονη υπερχείλιση των υδάτων, ενώ η καλλιέργησιμη γη μετατρέπεται ολοένα σε αλυκή καταστρέφοντας τους βιοτικούς πόρους εκατομμυρίων ανθρώπων. Οι περισσότεροι από τους ιερούς ποταμούς της Ινδίας, συμπεριλαμβανομένου και του Γάγγη, έχουν μετατραπεί σε ανίερα αυλάκια που μεταφέρουν πρωτίστως λύματα και βιομηχανικά απόβλητα και δευτερευόντως νερό. Μετά βίας έστω κι ένας ποταμός ακολουθεί τον φυσικό του ρου και καταλήγει στον ωκεανό.

Βασισμένο στην παρανοϊκή άποψη ότι ένας ποταμός που εκβάλλει στη θάλασσα συνιστά σπαταλημένο νερό, το Ανώτατο Δικαστήριο, σε μια πράξη απίστευτης ύβρεως, έδωσε την αυθαίρετη εντολή ώστε όλοι οι ποταμοί της Ινδίας να συνδεθούν μεταξύ τους σαν κάποιο μηχανικό δίκτυο παροχής υδάτων. Η εφαρμογή μιας τέτοιας απόφασης θα σήμαινε τη διάνοιξη σηράγγων μέσα από βουνά και δάση, την αλλοίωση του φυσικού εδάφους, την αποστράγγιση των υδροφόρων δικτύων των ποταμών και την καταστροφή των δέλτα και των εκβολών. Με άλλα λόγια, θα σήμαινε την οικολογική καταστροφή ολόκληρου του νότιου τμήματος της χώρας. (Ο Β. Ν. Κιρπάλ, ο δικαστής ο οποίος εξέδωσε αυτή την απόφαση, εντάχθηκε στο Περιβαλλοντικό Συμβούλιο της Coca-Cola μόλις αφυπηρέτησε. Ωραία πινελιά!)

Το καθεστώς των οικονομικών πολιτικών της Ελεύθερης Αγοράς, ελεγχόμενο από ανθρώπους οι οποίοι διατελούν σε

ευτυχή άγνοια σχετικά με τη μοίρα πολιτισμών που κατάντησαν άμεσα εξαρτημένοι από τεχνητά συστήματα άρδευσης, έχει οδηγήσει σε μιαν ανησυχητική αλλοίωση των τρόπων καλλιέργειας. Οι πιο ανθεκτικές σοδειές, κατάλληλες για τις τοπικές εδαφικές συνθήκες και το κλίμα, έχουν αντικατασταθεί από σοδειές που απαιτούν υπερβολικό νερό και είναι υβριδικές και γενετικά τροποποιημένες ώστε να αποδίδουν άμεσο οικονομικό όφελος. Αυτές, εκτός από το γεγονός ότι εξαρτώνται ολοκληρωτικά από την αγορά, είναι επίσης άμεσα εξαρτημένες από χημικά λιπάσματα, φυτοφάρμακα, αρδευτικούς αγωγούς και ανεξέλεγκτες γεωτρήσεις για άντληση υδάτων. Καθώς η κακοποιημένη αγροτική γη, κορεσμένη από χημικά, καθίσταται στείρα και άγονη, το κόστος εισαγωγής γεωργικών προϊόντων αυξάνεται παγιδεύοντας τους μικροκαλλιεργητές στα χρέη. Μέσα στα τελευταία χρόνια, περισσότεροι από 180.000 Ινδοί αγρότες αυτοκτόνησαν.² Ενώ οι κρατικές σιταποθήκες ξεχειλίζουν από τροφή η οποία, τελικά, σαπίζει, η πείνα και ο υποσιτισμός που ταλαιπωρούν τη χώρα πλησιάζουν τα ίδια επίπεδα με εκείνα της υποσαχάριας Αφρικής.³ Το 9% του ρυθμού ανάπτυξης αρχίζει στ' αλήθεια να μοιάζει με ένα κατηφορικό σπινάλι. Όσο πιο ψηλός είναι ο ρυθμός αυτού του είδους της ανάπτυξης, τόσο χειρότερη είναι η πρόγνωση. Κάθε ογκολόγος θα μπορούσε να σας διαβεβαιώσει γι' αυτό.

Είναι λες και μια αρχαία κοινωνία, εξασθενημένη από το βάρος του φεουδαλισμού και της εξουσίας της κάστας, ζυμώθηκε ξαφνικά μέσα σε μια ισχυρή μηχανή. Η ζύμωση ξέσκισε το πλέγμα των παλιών ανισοτήτων, αποκαθιστώντας μερικές αλλά ενισχύοντας τις περισσότερες από αυτές. Τώρα, η παλιά κοινωνία έχει δέσει και έχει διαχωριστεί ανάμεσα σε ένα λεπτό στρώμα αφρόκρεμας – και σε πολύ νερό. Η αφρόκρεμα είναι η ινδική «αγορά» με τα εκατομμύρια των καταναλωτών

(που αγοράζουν αυτοκίνητα, κινητά τηλέφωνα, ηλεκτρονικούς υπολογιστές, κάρτες για την Ημέρα του Αγίου Βαλεντίνου). Το νερό δεν έχει και τόση σημασία. Μπορεί να χυθεί τριγύρω, να αποθηκευτεί σε δεξαμενές και, τελικά, να αποστραγγιστεί.

Ή έτσι νομίζουν, τουλάχιστον, οι άνθρωποι με τα κοστούμια. Στην εμπορική συμφωνία τους δεν περιλαμβανόταν ο βίαιος εμφύλιος πόλεμος που ξέσπασε στην ενδοχώρα της Ινδίας: Τσάπισγκαρ, Τζαρχάντ, Ορίσα, Δυτική Βεγγάλη.

~

Πίσω στο 1989. Σαν για να υπογραμμίσει τη σύνδεση ανάμεσα στην «Ενότητα» και την «Πρόοδο», ακριβώς τη στιγμή κατά την οποία το κυβερνητικό Κόμμα του Κογκρέσου άνοιγε τις αγορές της Ινδίας για τη διεθνή οικονομία, το δεξιό κόμμα Μπαρατίγια Τζανάτα (Bharatiya Janata Party – BJP) που, τότε, βρισκόταν στην αντιπολίτευση, εξαπέλυσε μια σφοδρότατη εκστρατεία ινδουιστικού εθνικισμού (ευρέως γνωστή ως *ιντούτβα**). Στα 1990, ο ηγέτης του κόμματος, Λ. Κ. Αντβανί, ταξίδεψε σε όλη τη χώρα υποδαυλίζοντας το μίσος κατά των μουσουλμάνων και απαιτώντας να κατεδαφιστεί το Μπαμπρί Μαζίντ, ένα αρχαίο τέμενος του 16ου αιώνα που βρισκόταν σε επίμαχο σημείο της Αϊόντια, ώστε να ανεγερθεί στη θέση του ένας ναός του Ραμ. Το 1992, ο όχλος, υποκινούμενος από τον Αντβανί, κατεδάφισε το τζαμί. Στις αρχές του 1993, ο όχλος ξεχύθηκε στη Βομβάη και επιτέθηκε στους μουσουλμάνους σκοτώνοντας σχεδόν χίλια άτομα. Σε μια πράξη αντεκδίκησης, εκρήξεις βομβών συγκλόνισαν την πόλη σκοτώνοντας γύρω

* Ιντούτβα: «Ινδουιστικότητα». Ιδεολογία των ινδουιστών εθνικιστών, που προβάλλουν την υπεροχή του ινδουισμού σε πολιτικό, πολιτισμικό και εθνικό επίπεδο. (Σ.τ.Ε.)

στα διακόσια πενήντα άτομα.⁴ Εκμεταλλευόμενο την κοινοτική φρενίτιδα που το ίδιο δημιούργησε, το BJP, το οποίο είχε μόνο δύο έδρες στο Κοινοβούλιο του 1984, ξεπέρασε το Κόμμα του Κογκρέσου το 1998 και κατέλαβε την κεντρική εξουσία.

Δεν είναι τυχαίο που η άνοδος της *ιντούτβα* συνέπεσε με την ιστορική στιγμή που οι Αμερικανοί αντικατέστησαν τον κομμουνισμό με το Ισλάμ ως μεγαλύτερο εχθρό τους. Οι ριζοσπάστες ισλαμιστές μπουζαχεντίν –τους οποίους κάποτε ο πρόεδρος Ρίγκαν φιλοξένησε στον Λευκό Οίκο συγκρίνοντας τους με τους ιδρυτές της Αμερικής– άρχισαν, ξαφνικά, να αποκαλούνται τρομοκράτες. Η ζωντανή μετάδοση του πολέμου του Κόλπου κατά τα έτη 1990-91 –Επιχείρηση «Καταιγίδα της Ερήμου»– από το CNN έφτασε στα σαλόνια της ινδικής ελίτ προκαλώντας παράλληλα και τον πρώιμο ενθουσιασμό για τη δορυφορική τηλεόραση. Σχεδόν ταυτόχρονα, η ινδική κυβέρνηση, που μέχρι τότε ήταν αφοσιωμένος φίλος των Παλαιστινίων, μετατράπηκε σε «φυσικό σύμμαχο» του Ισραήλ. Τώρα, η Ινδία και το Ισραήλ κάνουν πράγματι κοινές στρατιωτικές ασκήσεις, μοιράζονται πληροφορίες και, πιθανότατα, ανταλλάσσουν σημειώματα για το πώς μπορούν να ελέγξουν καλύτερα τις κατεχόμενες περιοχές.

Μέχρι το 1998, όταν το BJP πήρε την εξουσία, το «Προοδευτικό» σχέδιο της Ιδιωτικοποίησης και της Φιλελευθεροποίησης ήταν ήδη οκτώ χρόνων. Παρόλο που είχε ασκήσει έντονη κριτική στην οικονομική μεταρρύθμιση λέγοντας ότι επρόκειτο για μια διαδικασία «ληηλασίας μέσα από τη φιλελευθεροποίηση», μόλις ήρθε στην εξουσία, το BJP οικειοποιήθηκε ενθουσιωδώς την Ελεύθερη Αγορά και παρείχε πλήρη στήριξη σε εταιρείες-κολοσσούς όπως η Enron. (Στις αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες, όταν οι αντιπρόσωποι του λαού εκλεγούν, είναι ελεύθεροι να αθετήσουν τις υποσχέσεις τους και να αλλάξουν γνώμη.)

Λίγες εβδομάδες αφότου ανέλαβε την εξουσία, το BJP προχώρησε σε μια σειρά θερμοπυρηνικών δοκιμών. Αν και η Ινδία είχε συμμετάσχει στον πυρηνικό στίβο το 1975, πολιτικά μιλώντας, οι πυρηνικές δοκιμές του 1998 ανήκαν σε ένα τελείως διαφορετικό επίπεδο. Το όργιο του θριαμβικού εθνικισμού με το οποίο χαιρετίστηκαν οι δοκιμές εισήγαγε μιαν ανατριχιαστική καινούργια γλώσσα επιθετικότητας και μίσους στον καθημερινό πολιτικό λόγο. Τίποτε από όσα ειπώθηκαν δεν ήταν καινούργιο, αλλά αυτό που κάποτε θεωρούνταν απαράδεκτο τώρα τύγγανε θερμής υποδοχής. Έκτοτε, ο ινδουιστικός κοινοτισμός και ο πυρηνικός εθνικισμός, μαζί με την εταιρική παγκοσμιοποίηση, έχουν κυριαρχήσει στην εκπεφρασμένη ιδεολογία των πολιτικών κομμάτων. Το δηλητήριο έχει χορηγηθεί κατευθείαν στο αίμα μας. Τώρα είναι ήδη εκεί –με όλη την αναχρονιστική βιαιότητά του– και πρέπει να το αντιμετωπίσουμε στην καθημερινή μας ζωή, ανεξάρτητα από το κατά πόσο η κυβέρνηση του κέντρου αυτοαποκαλείται ή όχι «ανεκτική». Η μουσουλμανική κοινότητα έχει βιώσει μιαν επιθετική άρνηση του μέλλοντός της και τώρα βρίσκεται στον πάτο της κοινωνικής πυραμίδας μαζί με τους Ντάλιτ και τους Αντιβάσι.⁵

Ορισμένα γεγονότα που συμβαίνουν στη ζωή ενός έθνους προκαλούν μια χαραμάδα στο παραπέτασμα και επιτρέπουν σε συνηθισμένους ανθρώπους να ρίξουν μια κλεφτή ματιά στο μέλλον. Οι πυρηνικές δοκιμές του 1998 ήταν ένα τέτοιο γεγονός. Δεν χρειαζόταν να είναι κάποιος προφήτης για να διακρίνει προς ποια κατεύθυνση πορευόταν η Ινδία. Ακολουθεί ένα απόσπασμα από το «Τέλος της Φαντασίας», ένα δοκίμιο (δεν περιλαμβάνεται σ' αυτή τη συλλογή) που έγραψα μετά τις πυρηνικές δοκιμές.

«Έκρηξη Αυτοσεβασμού», «Ο Δρόμος προς την Αναγέννηση», «Μια Στιγμή Περηφάνιας»: αυτοί ήταν οι τίτλοι των εφημερίδων στις μέρες που ακολούθησαν τις πυρηνικές δοκιμές...

«Αυτές δεν ήταν πυρηνικές δοκιμές, ήταν δοκιμές πατριωτισμού», μας είχαν πει επανειλημμένα.

Αυτή η αντίληψη έχει σφυρηλατηθεί επανειλημμένα στην πατρίδα μας. Η βόμβα είναι η Ινδία, η Ινδία είναι η βόμβα. Όχι οποιαδήποτε Ινδία, αλλά η ινδουιστική Ινδία. Επομένως, προσέξτε, κάθε κριτική δεν είναι μόνο αντεθνική αλλά και αντι-ινδουιστική... Πρόκειται για ένα από τα τυχερά του να έχεις πυρηνική βόμβα. Η κυβέρνηση μπορεί να τη χρησιμοποιήσει όχι μόνο για να απειλήσει τους εχθρούς της αλλά και για να κηρύξει τον πόλεμο στον ίδιο της το λαό. Εμάς...

Γιατί όλα αυτά φαίνονται τόσο οικεία; Είναι επειδή, ακόμα και τώρα που μιλάμε, η πραγματικότητα αποσυντίθεται και αβίαστα διοχετεύεται σε σιωπηλές, ασπρόμαυρες εικόνες από παλιές ταινίες – σκηνές με ανθρώπους να εκδιώκονται από την ίδια τους τη ζωή, να περικυκλώνονται και να μαντρώνονται σε στρατόπεδα; Σκηνές από σφαγή και μακελειό, σκηνές από ατέλειωτες σειρές τσακισμένων ανθρώπων να κατευθύνονται στο πουθενά; Γιατί δεν υπάρχει μουσική υπόκρουση; Γιατί είναι τόσο ήσυχη η αίθουσα; Μήπως έχω δει πάρα πολλές ταινίες; Είμαι τρελή; Ή έχω δίκιο; Μήπως αυτές οι σκηνές είναι η αναπόφευκτη κορύφωση αυτού που ήδη έχουμε ενεργοποιήσει; Μήπως το μέλλον μας οδεύει κατευθείαν στο παρελθόν μας;⁶

Το *Εμείς* στο οποίο αναφερόμουν αφορούσε εκείνους από εμάς οι οποίοι δεν ανήκαν στην –ή δεν αυτοπροσδιορίζο-

νταν ως– «ινδουιστική» πλειονότητα. Με το *παρελθόν* αναφερόμουν στη διχοτόμηση της Ινδίας στα 1947, όταν περισσότεροι από ένα εκατομμύριο ινδουιστές και μουσουλμάνοι αλληλοσκοτώθηκαν και οκτώ εκατομμύρια άνθρωποι έγιναν πρόσφυγες.

~

Το Φεβρουάριο του 2002, μετά τον εμπρησμό σε ένα βαγόνι τρένου κατά τον οποίο πενήντα οκτώ ινδουιστές προσκυνητές που επέστρεφαν από την Αϊόντια κάηκαν ζωντανοί, η κυβέρνηση του BJP στην Γκουτζαράτ, με ηγέτη τον κυβερνήτη Ναρέντρα Μόντι, έθεσε σε εφαρμογή μια προσεκτικά σχεδιασμένη γενοκτονία των μουσουλμάνων της πολιτείας. Η ισλαμοφοβία που ξέσπασε σε όλο τον κόσμο μετά τις επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 έδωσε άλλον αέρα στο εγχείρημα. Ο κρατικός μηχανισμός της Γκουτζαράτ παραμέρισε και παρέμεινε απλός θεατής τη στιγμή που περισσότεροι από δύο χιλιάδες άνθρωποι⁷ σφαγιάζονταν. Γυναίκες βιάστηκαν ομαδικά και κάηκαν ζωντανές. Εκατόν πενήντα χιλιάδες μουσουλμάνοι εκδιώχθηκαν από τα σπίτια τους. Η κοινότητά τους γκετοποιήθηκε και εξοστρακίστηκε κοινωνικά και οικονομικά – και παραμένει έτσι μέχρι σήμερα. Η Γκουτζαράτ ήταν ανέκαθεν μια πολιτεία με κοινοτικές εντάσεις. Συμπλοκές είχαν συμβεί και στο παρελθόν. Αλλά αυτό δεν ήταν συμπλοκή. Ήταν μια σφαγή που αποσκοπούσε στη γενοκτονία και, μολονότι ο αριθμός των θυμάτων ήταν ασήμαντος σε σχέση, για παράδειγμα, με τη Ρουάντα, το Σουδάν ή το Κονγκό, το μακελειό της Γκουτζαράτ σχεδιάστηκε ως ένα δημόσιο θέαμα του οποίου οι στόχοι ήταν ολοφάνεροι. Ήταν μια δημόσια προειδοποίηση προς τους μουσουλμάνους πολίτες από την κυβέρνηση της αγαπημένης δημοκρατίας του κόσμου.

Μετά το μακελειό, ο Ναρέντρα Μόντι προκήρυξε πρώτες εκλογές. Επέστρεψε στην εξουσία με εντολή του λαού της Γκουτζαράτ. Πέντε χρόνια μετά, επανέλαβε την επιτυχία του: τώρα υπηρετεί την τρίτη πρωθυπουργική του θητεία και χαίρει ευρείας εκτίμησης από τους οικονομικούς παράγοντες εξαιτίας της πίστης του στην Ελεύθερη Αγορά. Για να είμαστε δίκαιοι με το λαό της Γκουτζαράτ, ας επισημανθεί ότι η μόνη εναλλακτική επιλογή που είχαν απέναντι στην εκδοχή της *ιντούτβα* από τον Ναρέντρα Μόντι (της πυρηνικής εκδοχής) ήταν ο υποψήφιος του Κόμματος του Κογκρέσου, Σανκαρσίν Βανγκελά, ένας δυσαρεστημένος πρώην κυβερνήτης του BJP. Το μόνο που είχε να προσφέρει ήταν μια δική του εκδοχή της *ιντούτβα* (Ανάλαφρη & Αραιομένη). Διόλου απρόσμενα, δεν έκοψε πρώτος το νήμα.

Η γενοκτονία της Γκουτζαράτ είναι το θέμα του πρώτου δοκιμίου αυτής της συλλογής —«Η δημοκρατία: Ποια είναι όταν βρίσκεται στο σπίτι της;»— γραμμένου το Μάιο του 2002, όταν ο δολοφονικός όχλος *ακόμη* περιφερόταν στους δρόμους σκοτώνοντας και τρομοκρατώντας μουσουλμάνους. Συνειδητά επέλεξα να μην αναθεωρήσω κανένα από τα κείμενα καθώς πιστεύω ότι έχει ενδιαφέρον να δει κανείς πώς μια πρώτη και, εν πολλοίς, επιβεβλημένη ματιά στη *συστημική* φύση αυτού που συμβαίνει συχνά εμπεριέχει και μια πρόγνωση για τα γεγονότα που έρχονται. Έτσι, αντί να αναθεωρήσω τα κείμενα, έκανα μερικές προσθήκες στις υποσημειώσεις. Για παράδειγμα, μια παράγραφος στο δοκίμιο για τη γενοκτονία της Γκουτζαράτ λέει:

Μήπως πρόκειται να γιορτάσουμε του χρόνου την πρώτη πανηγυρική επέτειο αυτών των γεγονότων; Ή μήπως θα έχουμε βρει κάποιον άλλο να μισούμε μέχρι τότε; Απαριθ-

μώ τους υποψηφίους, με αλφαβητική σειρά: Αντιβάσι, βου-
διστές, Ντάλιτ, Παρσί, σιχ, χριστιανοί... Μήπως μας κάνουν
κι αυτοί που φορούν τζιν ή μιλούν αγγλικά ή έχουν χοντρά
χείλια ή τα μαλλιά τους είναι σγουρά; Πάντως, δεν θα
χρειαστεί να περιμένουμε πολύ.

Όχλος που υποκινούνταν από τους ηγέτες του Κόμματος
του Κογκρέσου είχε ήδη σφαγιάσει χιλιάδες σιχ στους δρό-
μους του Δελχί το 1984, ως εκδίκηση για τη δολοφονία της
Ίντιρα Γκάντι από τους σιχ σωματοφύλακές της. Μπράβοι
που ανήκαν στην Μπατζράνγκ Νταλ, μια ινδουιστική πολιτο-
φυλακή, είχαν επιτεθεί στον Αυστραλό ιεραπόστολο Γκρά-
χαμ Στάινς και τους δυο νεαρούς γιους του και τους έκαψαν
ζωντανούς τον Ιανουάριο του 1999.⁸ Μέχρι το Δεκέμβριο του
2007, οι επιθέσεις σε χριστιανούς από ινδουιστές πολιτοφύ-
λακες έπαψαν να είναι μεμονωμένα περιστατικά. Σε διάφο-
ρες πολιτείες –Γκουτζαράτ, Καρνάτακα, Ορίσα– οι χριστια-
νοί δέχτηκαν επιθέσεις και οι εκκλησίες συλήθηκαν. Στο
Κανταμάλ της Ορίσα, τουλάχιστον δεκαέξι χριστιανοί Ντά-
λιτ και Αντιβάσι σκοτώθηκαν από «ινδουιστές» Ντάλιτ και
Αντιβάσι.⁹ Δεκάδες χιλιάδες χριστιανών ζουν, τώρα, σε στρα-
τόπεδα προσφύγων ή κρύβονται στα παρακείμενα δάση και
φοβούνται να βγουν και να καλλιεργήσουν τα χωράφια και να
συλλέξουν τις σοδειές τους. Αυτή τη στιγμή, ο «εξινδουισμός»
των Ντάλιτ και Αντιβάσι και η διασπορά διχόνοιας μεταξύ
τους, καθώς και μεταξύ των μουσουλμάνων και των μαοϊστών,
αποτελεί το πλέον σημαντικό τμήμα του σχεδιασμού της *ιντούτ-
βα*. (Και πάλι, δεν είναι τυχαίο που οι κοινότητες αυτές ζουν
σε δάση και σε εκτάσεις με ορυκτό πλούτο τις οποίες επιβου-
λεύονται οι εταιρείες και τις οποίες η κυβέρνηση επιθυμεί να
εκκενώσει. Έτσι, τα «shivir» [στράτοπεδα] της *ιντούτβα*, υπό

το πρόσχημα της συγκέντρωσης των ανθρώπων σε μια «ινδουιστική επικράτεια», αποτελούν, στην ουσία, μέσα χειραγώγησης του λαού.)

Το Δεκέμβριο του 2008, δρώντας υπό την προστασία της πρώτης κυβέρνησης του BJP που πήρε ποτέ την εξουσία σε μια νότια πολιτεία, όχλος αποτελούμενος από ομάδες επαγρύπνησης στο Μπάνγκαλορ και το Μάνγκαλορ –σημεία κομβικά για τη βιομηχανία λογισμικού της Ινδίας– άρχισε να επιτίθεται σε γυναίκες που φορούσαν τζιν και Δυτικά ρούχα.¹⁰ Η απειλή συνεχίζεται. Ινδουιστικές πολιτοφυλακές έχουν ορκιστεί να μετατρέψουν την Καρνάτακα σε νέα Γκουτζαράτ. Το γεγονός ότι το BJP έχει ρίξει γερά θεμέλια σε πολιτείες όπως η Καρνάτακα και η Γκουτζαράτ, οι οποίες αποτελούν την εμπροσθοφυλακή του σχεδιασμού παγκοσμιοποίησης, αποδεικνύει για μιαν ακόμα φορά την οργανική σχέση ανάμεσα στην «Ενότητα» και την «Πρόοδο». Ή, αν προτιμάτε, ανάμεσα στο Φασισμό και την Ελεύθερη Αγορά.

Τον Ιανουάριο του 2009, η σχέση αυτή σφραγίστηκε με ένα φιλί σε δημόσια τελετή. Οι διευθύνοντες σύμβουλοι σε δύο από τις μεγαλύτερες εταιρείες της Ινδίας, ο Ρατάν Τάτα (του Ομίλου Tata) και ο Μουκές Αμπάνι (της Reliance Industries), καθώς δέχονταν το βραβείο Γκουτζαράτ Γκαρίμα –«η Περηφάνια της Γκουτζαράτ»– επαίνεσαν την αναπτυξιακή πολιτική του Ναρέντρα Μόντι, αρχιτέκτονα της γενοκτονίας της Γκουτζαράτ, και τον πρότειναν με θέρμη ως μελλοντικό υποψήφιο για την πρωθυπουργία.

~

Καθώς αυτό το βιβλίο πηγαίνει στο τυπογραφείο, οι εκλογές επικρατείας του 2009 με κόστος δύο δισεκατομμύρια δολάρια έχουν μόλις ολοκληρωθεί.¹¹ Πρόκειται για κόστος κατά

πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο των αμερικανικών εκλογών. Σύμφωνα με μερικούς ρεπόρτερ, το πραγματικό ποσό που δαπανήθηκε πλησιάζει περισσότερο τα δέκα δισεκατομμύρια δολάρια.¹² Μπαίνει κανείς στον πειρασμό να ρωτήσει από πού προέρχονται όλα αυτά τα λεφτά;

Το Κόμμα του Κογκρέσου και οι Σύμμαχοί του, η Ηνωμένη Προοδευτική Συμμαχία (UPA), έχουν εξασφαλίσει μιαν άνετη πλειοψηφία. Έχει ενδιαφέρον το γεγονός ότι περισσότεροι από το 90% των ανεξάρτητων υποψηφίων που έλαβαν μέρος στις εκλογές έχασαν. Προφανώς, χωρίς χορηγία είναι δύσκολο να κερδίσεις στις εκλογές. Και οι ανεξάρτητοι υποψήφιοι δεν μπορούν να υποσχεθούν επιδοτήσεις σε ρύζι, δωρεάν τηλεοράσεις και μετρητά αντί ψήφων, αυτές τις εξευτελιστικές εκδηλώσεις χυδαίας φιλανθρωπίας στις οποίες έχουν εκφυλιστεί οι εκλογές.¹³

Αν ρίξει κανείς μια προσεκτική ματιά στις αναλύσεις που ερμηνεύουν τα εκλογικά αποτελέσματα, λέξεις όπως «άνετη» και «πλειοψηφία» αποδεικνύονται απατηλές, αν όχι ξεκάθαρα ανακριβείς. Για παράδειγμα, το ποσοστό των ψήφων που εξασφάλισε το UPA μεταφράζεται μόλις στο 10,3% του πληθυσμού της χώρας! Έχει ενδιαφέρον ο τρόπος με τον οποίο η έξυπνη μαθηματική λογιστική μπορεί να μετατρέψει μιαν ασήμαντη μειοψηφία σε αδιαμφισβήτητη λαϊκή εντολή.¹⁴ Σε κάθε περίπτωση, το θέμα είναι ότι δεν θα είναι ο Λ. Κ. Αντβανί, αυτός ο ενσαρκωμένος πομπός μίσους, αλλά ο ανεκτικός δρ Μανμοχάν Σινγκ, ο ευγενής αρχιτέκτονας των μεταρρυθμίσεων της αγοράς, ένας άνθρωπος ο οποίος ποτέ στη ζωή του δεν είχε κερδίσει σε εκλογές, αυτός ο οποίος θα διατελέσει πρωθυπουργός της μεγαλύτερης δημοκρατίας του κόσμου για μια δεύτερη θητεία.

Στην πορεία προς τις κάλπες υπήρχε απόλυτη ομοφωνία

στις γραμμές του κόμματος γύρω από την οικονομική «μεταρρύθμιση». Ο Γκοβιντατσάργια, άλλοτε ιδεολογικός ηγέτης του BJP, εμπνευστής του κινήματος του Ραμ Τζαναμαμπούμι, δεν δίστασε να προτείνει κυνικά τη σύναψη προσωρινής συμμαχίας ανάμεσα στο BJP και το Κόμμα του Κογκρέσου.¹⁵ Σε μερικές πολιτείες αυτό έχει ήδη συμβεί. Στην Τσάτισγκαρ, για παράδειγμα, το BJP ελέγχει την κυβέρνηση και οι πολιτικοί του Κόμματος του Κογκρέσου κατευθύνουν τη Σάλβα Τζουντούμ, μια μοχθηρή «λαϊκή» πολιτοφυλακή με κυβερνητική υποστήριξη. Η Τζουντούμ και η κυβέρνηση έχουν δημιουργήσει ένα κοινό μέτωπο εναντίον των μαοϊστών που ζουν στα δάση και έχουν επιδοθεί σε ένα θανάσιμο και συγχρόνως βάνανσο ένοπλο αγώνα εναντίον του εκτοπισμού και της ιδιοποίησης της γης από τις εταιρείες που ετοιμάζονται να οικοδομήσουν εργοστάσια ατσάλιού και να αρχίσουν την εξόρυξη σιδήρου, κασσίτερου και του υπόλοιπου ορυκτού πλούτου που βρίσκεται κάτω από τις δασικές εκτάσεις. Έτσι, στην Τσάτισγκαρ έχουμε το αξιοπρόσεκτο φαινόμενο της συμμαχίας των δυο μεγαλύτερων πολιτικών κομμάτων της Ινδίας ενάντια στους Αντιβάσι της Νταντεβάρα, του πιο φτωχού και ευπαθούς πληθυσμού της Ινδίας. Έχουν ήδη εκκενωθεί 644 χωριά. Πενήντα χιλιάδες άνθρωποι έχουν μεταφερθεί στα στρατόπεδα της Σάλβα Τζουντούμ. Τριακόσιες χιλιάδες κρύβονται στα δάση και αποκαλούνται μαοϊστές τρομοκράτες ή συμπαθούντες. Η σύγκρουση μαίνεται λυσσαλέα και οι εταιρείες περιμένουν.

Είναι σημαντικό το γεγονός ότι η Ινδία αποτελεί μια από τις χώρες που μπλόκαραν την ευρωπαϊκή πρωτοβουλία στα Ηνωμένα Έθνη η οποία ζητούσε διεθνή έρευνα για εγκλήματα πολέμου που πιθανόν να έχουν διαπραχθεί από την κυβέρνηση της Σρι Λάνκα στις πρόσφατες εχθροπραξίες κατά των Τί-

γρεων Ταμίλ.¹⁶ Οι κυβερνήσεις σ' αυτό το τμήμα του κόσμου έχουν διδαχθεί πολλά από το σχέδιο δράσης του Ισραήλ στη Γάζα και το θεωρούν έναν πολύ καλό τρόπο αντιμετώπισης της «τρομοκρατίας»: κρατήστε απ' έξω τα μέσα ενημέρωσης και σφίξτε τον κλοιό για τη σφαγή. Έτσι, δεν χρειάζεται να ανησυχούν και πολύ για το ποιος είναι και ποιος δεν είναι «τρομοκράτης». Μπορεί να μεσολαβεί κάποια ταραχή από τη διεθνή κατακραυγή αλλά ξεθυμαίνει αρκετά γρήγορα.

Η κατάσταση είναι δυσοίωνη για τους κατοίκους των δασών στην Τσάτισγκαρ.

Ενθαρρυμένοι από αυτή την ιδιόμορφη «εποικοδομητική» συνεργασία, την ομοφωνία ανάμεσα στα πολιτικά κόμματα, λίγοι επέδειξαν μεγαλύτερο ενθουσιασμό για τις πρόσφατες εκλογές επικρατείας από μερικούς μεγάλους επιχειρηματικούς οίκους. Φαίνεται ότι έχουν καταλάβει πως η δημοκρατική λαϊκή εντολή μπορεί να νομιμοποιήσει καλύτερα από οτιδήποτε άλλο την καταλήστευση που επιχειρούν. Πολλές εταιρείες πρόβαλαν πανάκριβες διαφημίσεις στην τηλεόραση, επιστρατεύοντας κινηματογραφικούς αστέρες του Μπόλιγουντ σε μια προσπάθεια να παρακινήσουν το λαό, νέους και γέρους, πλούσιους και φτωχούς, ώστε να πάνε στις κάλπες. Καταστήματα και εστιατόρια στην αγορά Χαν, την πιο αριστοκρατική αγορά του Δελχί, πρόσφεραν έκπτωση σε εκείνους των οποίων οι δείκτες (τα δάχτυλα της ψηφοφορίας) ήταν μαρκαρισμένα με ανεξίτηλο μελάνι. Ξαφνικά, η δημοκρατία έγινε ο νέος κουλ τρόπος ζωής. Ξέρετε πώς είναι: οι Κινέζοι ασχολούνται με τα σπορ, έτσι είχαν τους Ολυμπιακούς· η Ινδία ασχολείται με τη δημοκρατία, έτσι είχαμε εκλογές. Και τα δυο είναι αθλήματα φιλικά στον τηλεθεατή, με υπέρογκες χορηγίες.

Το BBC ναύλωσε το βαγόνι ενός τρένου για να μεταφέρει δημοσιογράφους από όλο τον κόσμο σε μια τουριστική τουρ-

νέ ούτως ώστε να δουν από πρώτο χέρι το θαύμα των εκλογών στην Ινδία. Πάνω στο βαγόνι υπήρχε γραμμένο ένα σλόγκαν: «Θα καταφέρουν οι ψηφοφόροι της Ινδίας να αναζωογονήσουν την Περιουσία του Κόσμου;»¹⁷ Το BBC (της Ινδίας) ανέβασε ένα πανό σε μια καφετέρια κοντά στο σπίτι μου. Παρουσίαζε ένα χαρτονόμισμα των εκατό δολαρίων (με τον Βενιαμίν Φρανκλίνο) να μεταμορφώνεται σε ένα χαρτονόμισμα των 500 ρουπιών (με τον Γκάντι). Έγραφε: «Kya India ka vote bachayega duniya ka note?» («Θα καταφέρουν οι ψήφοι της Ινδίας να σώσουν το παγκόσμιο συνάλλαγμα;») Μ' αυτές τις άνοστες και απροσχημάτιστες μεθόδους, η εκλογική διαδικασία μετατρέπεται σε παζάρι, οι ψηφοφόροι αντιμετωπίζονται ως καταναλωτές και η δημοκρατία προσκολλάται στην Ελεύθερη Αγορά. Συνεπώς, αυτοί που δεν μπορούν να καταναλώσουν δεν έχουν σημασία.

Τι σημαίνει η νίκη του UPA σ' αυτές τις εκλογές; Προφανώς ένα σωρό πράγματα. Ο διάλογος είναι ανοιχτός. Η ανάλυση μιας εκλογικής διαδικασίας στην Ινδία είναι τόσο επισημονικά ακριβής όσο περίπου και η μαγεία. Τα κριτήρια της ψήφου συνδέονται με περίπλοκο τρόπο με τοπικά ζητήματα, με θέματα κάστας και κοινοτικές εξισώσεις οι οποίες, κυριολεκτικά, διαφοροποιούνται ανά εκλογικό κέντρο. Δεν μπορεί να προκύψει ένα Τελικό Συμπέρασμα. Αλλά ιδού μερικά στοιχεία που αξίζει να σκεφτούμε.

Όσο βρισκόταν στην εξουσία, προκειμένου να μετριάσει την καταστροφή που επέφεραν οι δικές του οικονομικές πολιτικές, το πρώην καθεστώς του Κόμματος του Κογκρέσου πέρασε τρεις προοδευτικές (οι κριτικοί τις αποκαλούν λαϊκιστικές και αντιφατικές) κοινοβουλευτικές αποφάσεις. Το Νομοθετικό Διάταγμα για τις Δασικές Εκτάσεις (που έδωσε στους ανθρώπους οι οποίοι ζούσαν στα δάση το νόμιμο δικαίωμα για

κατοχή γης και για την παραδοσιακή αξιοποίηση δασικών προϊόντων), το Νομοθετικό Διάταγμα για το Δικαίωμα στην Πληροφόρηση και, το πιο σημαντικό απ' όλα, το Νομοθετικό Διάταγμα για την Εγγύηση της Εθνικής Αγροτικής Εργασίας (NREGA). Το NREGA εγγυάται σε κάθε αγροτική οικογένεια εκατό ημέρες δουλειάς (σκληρής, χειρωνακτικής εργασίας) το χρόνο με αμοιβή στο κατώτατο μισθολογικό όριο. Το ποσό φτάνει κατά μέσο όρο τις 8.000 ρουπίες (γύρω στα 170 δολάρια) ανά *οικογένεια* το χρόνο. Είναι αρκετά για ένα καλό γεύμα σε εστιατόριο, μαζί με κρασί και επιδόρπιο. Μπορεί να φανταστεί κανείς πόσο δύσκολη πρέπει να είναι η κατάσταση όταν ακόμη κι ένα τόσο ασήμαντο χρηματικό ποσό εισπράττεται ως ανακούφιση από εκατομμύρια ανθρώπων οι οποίοι παραπαίουν κάτω από τον αντίκτυπο της ξαφνικής απώλειας της γης και των βιοτικών τους πόρων. (Μιλάμε για ψίχουλα από το τραπέζι του πλούσιου. Από την άλλη, όμως, ποιος από εμάς έχει το κουράγιο ή το δικαίωμα να πει ότι το καθόλου ψίχουλα είναι καλύτερο από τα ψίχουλα; Ή, στην προκειμένη περίπτωση, ότι το καθόλου εκλογές είναι καλύτερο από τις άνευ ουσίας εκλογές;) Η εφαρμογή του NREGA και η μέριμνα για να φτάσουν σ' αλήθεια αυτά τα ψίχουλα στους ανθρώπους για τους οποίους προορίζονταν απασχόλησε μερικούς από τους καλύτερους και πιο αφοσιωμένους κοινωνικούς ακτιβιστές της Ινδίας κατά τα τελευταία χρόνια. Είχαν να αντιμετωπίσουν καρτέλ από διεφθαρμένους κυβερνητικούς λειτουργούς, ισχυρούς πολιτικούς παράγοντες και μεσάζοντες. Είχαν να αντιμετωπίσουν απειλές και ένα σημαντικό ποσοστό βίας. Ένας ακτιβιστής αγρότης στην Τζαρχάντ θυσιάστηκε οργισμένος και απογοητευμένος από την αδικία της όλης κατάστασης.

Κατά ειρωνικό τρόπο, το NREGA πέρασε στο Κοινοβούλιο εξαιτίας της πίεσης που ασκήθηκε στην κυβέρνηση του UPA

από το Αριστερό Μέτωπο και, όπως πρέπει να επισημάνει κανείς, από τη Σόνια Γκάντι. Πέρασε παρά την έντονη αντίδραση από τους μανδραρίνους της Ελεύθερης Αγοράς μέσα στο Κόμμα του Κογκρέσου. Τα ιδιωτικά μέσα ενημέρωσης ήταν, λίγο ως πολύ, ομοφώνως εχθρικά απέναντι στην απόφαση αυτή. Περιττό να αναφέρω ότι, μόλις ξεκίνησε η προεκλογική περίοδος, το NREGA αποτέλεσε ένα από τα βασικά στοιχεία της εκστρατείας του Κόμματος του Κογκρέσου. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η θετική εντύπωση που προκάλεσε στους πιο φτωχούς μεταφράστηκε σε ψήφους για το Κόμμα του Κογκρέσου. Αλλά τώρα που οι εκλογές τέλειωσαν, η νίκη αποδίδεται σε εκείνες ακριβώς τις πολιτικές για τον περιορισμό των οποίων ψηφίστηκε το NREGA! Οι Επιχειρηματίες δεν έχασαν καθόλου χρόνο στο να διεκδικήσουν τη «Λαϊκή Εντολή» για τον εαυτό τους. Οι οικονομικές εφημερίδες, την επομένη των εκλογών, θριαμβολογούσαν σχολιάζοντας το αποτέλεσμα ως εξής: «είναι άλμα προς τα εμπρός για την αγορά» και «ψήφος υπέρ των μεταρρυθμίσεων, λέει η India Inc.»¹⁸

Υπάρχει μια ακόμη μεγαλύτερη ειρωνεία: το Αριστερό Μέτωπο, λειτουργώντας με τη διπροσωπία που έχει γίνει δεύτερη φύση για όλα τα κοινοβουλευτικά πολιτικά κόμματα, έκανε μian απότομη στροφή προς τα δεξιά. Ακόμα και όταν ασκούσε κριτική στην κυβερνητική οικονομική πολιτική στο Κέντρο, επιχειρούσε να εφαρμόσει μια παρόμοια στη δική του έδρα, στη Δυτική Βεγγάλη. Ανακοίνωσε ότι θα χτίσει ένα χημικό εργοστάσιο στην επαρχία της Νάντιγκραμ, μια κατασκευαστική μονάδα για το Tata Nano στη Σινγκούρ και μια εργοστασιακή εγκατάσταση της Jidal Steel στα δάση της Λάλγκαρ στην Πουρουλία. Άρχισε να αποκτά γη, η περισσότερη από την οποία αποτελούνταν από καλλιεργήσιμες εκτάσεις, ουσιαστικά με την απειλή των όπλων. Οι μαζικές, μαχητικές εξεγέρσεις

που προκλήθηκαν καταπνίγηκαν με πυρά όπλων και βίαιες επιθέσεις. Οι περιθωριακές «κομματικές» πολιτοφυλακές έπαθαν αμόκ ορμώντας κατά των διαδηλωτών, βιάζοντας γυναίκες και σκοτώνοντας ανθρώπους. Τελικά, όμως, ο συνδυασμός της μαζικής κινητοποίησης και της αγωνιστικότητας απέδωσε· ο λαός επικράτησε. Κέρδισαν και τις τρεις μάχες και ανάγκασαν την κυβέρνηση να κάνει πίσω. Οι Τάτα υποχρεώθηκαν να μεταφέρουν το σχέδιο για την αυτοκινητοβιομηχανία Nano στην Γκουτζαράτ, αυτό το λίκνο του φασισμού, η οποία παρείχε «θετικό επενδυτικό κλίμα». Το Αριστερό Μέτωπο έπαθε πανωλεθρία στις εκλογές της Δυτικής Βεγγάλης, κάτι που δεν είχε συμβεί για τριάντα χρόνια.

Η ειρωνεία δεν σταματά εδώ. Με ένα δαιμόνιο επιτήδριο τρόπο και με επιδέξιους χειρισμούς, η ήττα του Αριστερού Μετώπου αποδίδεται στις αντιστασιακές και αντιαναπτυξιακές του πολιτικές! «Οι επιχειρηματίες νιώθουν πιο ασφαλείς χωρίς την Αριστερά», έγραψαν οι εφημερίδες.¹⁹ Το χρηματιστήριο ανέβηκε μέσα στο κλίμα προσμονής για το «καλοκαίρι της ευτυχίας». Οι διευθύνοντες σύμβουλοι γιόρτασαν στα τηλεοπτικά κανάλια την «απελευθέρωση» της καινούργιας κυβέρνησης από την Αριστερά. Νταήδες τηλεοπτικοί παρουσιαστές ειδήσεων ανακοίνωσαν ότι το UPA δεν έχει, πλέον, καμιά δικαιολογία για να αποφεύγει την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων εκτός, φυσικά, αν έχει «κρυπτο-σοσιαλιστές» ανάμεσα στις τάξεις του.

Αυτό είναι το καλό με τη δημοκρατία. Μπορεί να σημαίνει ό,τι εσύ θέλεις να σημαίνει.

Η απουσία ενός γνήσια αριστερού κόμματος από το πολιτικό προσκήνιο δεν είναι λόγος για να πανηγυρίζει κανείς. Αλλά η κοινοβουλευτική Αριστερά θα πρέπει να μέμφεται μόνο τον εαυτό της για την ταπεινωτική ήττα. Δεν είναι τρα-

γικό που έχει συρρικνωθεί. Ίσως αυτό να ελευθερώσει τον απαραίτητο χώρο για την ανάδυση μιας αυθεντικά προοδευτικής πολιτικής.

Χάριν συζήτησης, ας αγνοήσουμε τον παραλογισμό και ας δεχτούμε ότι η India Inc. και οι Επιχειρηματίες έχουν δίκαιο και πως τα εκατομμύρια των Ινδών ψήφισαν *όντως* υπέρ της επιτάχυνσης των οικονομικών «μεταρρυθμίσεων». Αυτά είναι καλά ή κακά νέα; Θα έπρεπε να πανηγυρίζουμε για το γεγονός ότι εκατομμύρια ανθρώπων οι οποίοι έχουν κάτι να διδάξουν στον κόσμο, οι οποίοι διαθέτουν μιαν άλλη φαντασία, μιαν άλλη αντίληψη του κόσμου και έναν πιο ανθεκτικό τρόπο ζωής, έχουν εναγκαλιστεί μιαν επονείδιστη ιδεολογία, αυτή που έχει οδηγήσει τον πλανήτη σε μια κρίση από την οποία ίσως δεν καταφέρει ποτέ να συνέλθει;

Ποιο το όφελος από τις διατάξεις για τα δάση όταν δεν θα υπάρχουν πια δάση; Ποιο το όφελος από το Δικαίωμα στην Πληροφόρηση αν δεν υπάρχει καμιά αποκατάσταση των απωλειών μας; Ποιο το όφελος από ποτάμια χωρίς νερό; Ποιο το όφελος από τις πεδιάδες χωρίς τα βουνά να τις αρδεύουν και να τις συντηρούν; Είναι λες και τσακωνόμαστε για το ποιο τραγούδι θα πούμε τη στιγμή που κατρακυλάμε σε ένα λόφο μέσα σε ένα λεωφορείο δίχως φρένα.

To Jai Ho! ίσως;²⁰

~

Για καλό ή για κακό, οι εκλογές του 2009 έδειξαν ότι το σχέδιο για την «Πρόοδο» καλά κρατεί. Ωστόσο, θα ήταν σοβαρό λάθος αν θεωρούσε κανείς πως το σχέδιο για την «Ενότητα» ξεχάστηκε στην πορεία.

Καθώς προχωρούσε η προεκλογική εκστρατεία του 2009, τα μέσα ενημέρωσης κάλυψαν σε σημείο κορεσμού δυο πε-

ριστατικά. Το ένα ήταν το αξίας 100.000 ρουπιών (2.000 δολαρίων) «αυτοκίνητο του λαού», το Tata Nano –το όχημα *volks* (για το λαό)– που έκανε την πρώτη του εμφάνιση στην Γκουτζαράτ του Μόντι. (Τα δώρα και η βοήθεια του Μόντι προς την οικογένεια Τάτα εξηγούν σε μεγάλο βαθμό τη θερμή στήριξη που είχε από τον Ρατάν Τάτα.²¹) Το άλλο είναι η ομιλία μίσους που έδωσε ο θηριώδης νέος υποψήφιος του BJP, Βαρούν Γκάντι (άλλος ένας απόγονος της δυναστείας Νέρου), ο οποίος κάνει ακόμα και τον Ναρέντρα Μόντι να φαίνεται μετριοπαθής και συγκρατημένος. Σε δημόσιο λόγο του, ο Βαρούν Γκάντι απαίτησε την καταναγκαστική στείρωση των μουσουλμάνων. «Αυτός ο τόπος θα μείνει στην Ιστορία ως έπαλξη των ινδουιστών, κανένας ***** μουσουλμάνος δεν τολμά να σηκώσει κεφάλι εδώ», είχε δηλώσει, χρησιμοποιώντας μιαν ιδιαίτερα εξευτελιστική έκφραση για όποιον έχει υποστεί περιτομή. «Δεν θέλω ούτε μία μουσουλμανική ψήφο».²²

Ο Βαρούν Γκάντι είναι ένας σύγχρονος πολιτικός ο οποίος κινείται μέσα στο πλαίσιο του δημοκρατικού συστήματος και κάνει ό,τι μπορεί για να δημιουργήσει την πλειοψηφία που θα του παράσχει μιαν ασφαλή δεξαμενή ψήφων. Ένας πολιτικός χρειάζεται μια δεξαμενή ψήφων όπως μια εταιρεία χρειάζεται τη μαζική αγορά. Και οι δυο χρειάζονται βοήθεια από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Οι εταιρείες αγοράζουν αυτή τη βοήθεια. Οι πολιτικοί πρέπει να την κερδίσουν. Κάποιοι την κερδίζουν με δείγματα σκληρής δουλειάς και άλλοι με ακροβατικά τσίρκου. Η ομιλία μίσους εξασφάλισε στον Βαρούν Γκάντι πρωτοσέλιδα σε εθνικό επίπεδο. Η σύντομη ποινή φυλάκισης που του επιβλήθηκε (επειδή παραβίασε τον Κώδικα Διαγωγής της Εκλογικής Επιτροπής) μειώθηκε κι άλλο με δικαστική εντολή καθιστώντας τον αυτόματα ένα είδος μάρτυρα. Δέχτηκε μια ήπια κριτική από τα μεγάλυ-

τερα στελέχη του κόμματος για την ορμητικότητά του (στην τηλεόραση, για δημόσια κατανάλωση). Τότε όμως, προκειμένου να πλασάρει το τραχύ παρουσιαστικό του, όπως και ο Ναρέντρα Μόντι, άρχισε να τριγυρνά με μια μηχανή τσόπερ ως ο αστέρας της προεκλογικής εκστρατείας για το BJP σε άλλα εκλογικά τμήματα.

Ο Βαρούν Γκάντι εκλέχτηκε με ένα τεράστιο ποσοστό. Σε κάνει να αναρωτιέσαι: ο «λαός» έχει πάντα δίκιο; Είναι ανησυχητικό να σκεφτεί κανείς τι είδους μαθήματα θα αποκομίσει το BJP από τις λίγες καθοριστικές νίκες του και τις πολλές καθοριστικές ήττες του σ' αυτές τις εκλογές. Στις διάφορες εκλογικές περιφέρειες όπου επικράτησε, οι ομιλίες (αλλά και οι ενέργειες) μίσους έπαιξαν σημαντικό ρόλο υπέρ του. Εξακολουθεί να είναι με διαφορά το δεύτερο μεγαλύτερο πολιτικό κόμμα, με ισχυρή παρουσία σε εθνικό επίπεδο, ενώ αποτελεί το μοναδικό ουσιαστικό αντίπαλο δέος για το Κόμμα του Κογκρέσου. Είναι βέβαιο ότι θα επιβιώσει για να πάρει τη ρεβάνς. Το ερώτημα είναι κατά πόσο θα ανεβάσει ή θα χαμηλώσει την ένταση.

Παρ' όλα αυτά, θα ήταν άστοχο αν απέδιδε κανείς όλη την ευθύνη για τις διαιρετικές πολιτικές στο BJP. Παρά τις πυρηνικές του δοκιμές, την υποκίνηση της καταστροφής του τεμένους Μπαμπρί Μαζίντ, την τακτική διασποράς της διχόνοιας και την προώθηση των συγκρούσεων ανάμεσα σε κάστες και κοινότητες, ή ακόμα και την ψήφιση οπισθοδρομικών νόμων, το Κόμμα του Κογκρέσου ήταν πάντα εκεί και ποτέ δεν δίστασε να παίξει αυτό το παιχνίδι. Στο παρελθόν και τα δυο κόμματα εκμεταλλεύτηκαν τις σφαγές για να εξασφαλίσουν πολιτικά οφέλη – άλλοτε αλιεύοντας ψήφους με πλάγιο τρόπο από τα γεγονότα και άλλοτε κατηγορώντας το ένα το άλλο για μαζικές δολοφονίες. Πάντως, σε καμιά περι-

πτωση δεν φρόντισε κάποιο από τα κόμματα ώστε να τιμωρηθούν οι ένοχοι ή να αποδοθεί δικαιοσύνη. Παρά την οξεία δημόσια αντιπαράθεση με αλληλοκατηγορίες, μέχρι τώρα τα δυο κόμματα συνεργάζονται δόλια για να προστατευτούν από τις πραγματικές συνέπειες.

Τελικά, οι σφαγές χάνονται στο λαβύρινθο του δικαστικού συστήματος της Ινδίας και αφήνονται στο συρτάρι ώσπου να συρθούν ξανά στην επιφάνεια για να αξιοποιηθούν ως υλικό στην καμπάνια της επόμενης εκλογικής διαδικασίας. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι όλα αυτά αποτελούν τμήμα της δομής της ινδικής δημοκρατίας. Δύσκολο να διακρίνει κανείς την πραγματικότητα από το παράθυρο ενός κινούμενου τρένου. Κατά πόσο το νέο αίμα που στελεχώνει το Κόμμα του Κογκρέσου θα μπορέσει να αλλάξει τις μεθόδους δράσης του παλιού Κόμματος, αυτό είναι κάτι που μένει να δούμε.

Όπως θα φανεί από τα δοκίμια αυτού του βιβλίου, οι παλιοί θεσμοί της ινδικής δημοκρατίας –η δικαιοσύνη, η αστυνομία, η «ελευθεροτυπία» και, φυσικά, οι εκλογές– πολύ απέχοντας από το να λειτουργούν ως ένα σύστημα ελέγχου και ισορροπίας, συχνά κάνουν ακριβώς το αντίθετο: Παρέχουν ο ένας στον άλλο την απαραίτητη κάλυψη για την προώθηση των μεγάλων συμφερόντων της Ενότητας και της Προόδου. Στην πορεία της διαδικασίας, δημιουργούν τέτοια σύγχυση και τέτοια какоφωνία, ώστε οι φωνές που αρθρώνουν μια προειδοποίηση χάνονται στο πανδαιμόνιο. Και αυτό βοηθά στην ενίσχυση της εικόνας μιας ανεκτικής, αδέξιας, ζωηρής, κάπως χαοτικής δημοκρατίας. Όμως, το χάος είναι πραγματικό. Το ίδιο και η γενική συναίνεση.

~

Μιλώντας για συναίνεση, υπάρχει το μικρό και διαχρονικό ζήτημα του Κασμίρ. Όταν μιλάμε για το Κασμίρ, η γενική συναίνεση στην Ινδία φτάνει σε ακραία επίπεδα. Όλα τα μέρη του κατεστημένου συμφωνούν – συμπεριλαμβανομένων των μέσων μαζικής ενημέρωσης, της γραφειοκρατίας, της διανόησης, ακόμη και του Μπόλγουντ.

Ο πόλεμος στην κοιλάδα του Κασμίρ κλείνει περίπου είκοσι χρόνια σήμερα και αριθμεί γύρω στους εβδομήντα χιλιάδες νεκρούς. Δεκάδες χιλιάδες βασανίστηκαν, αρκετές χιλιάδες «εξαφανίστηκαν», γυναίκες έχουν βιαστεί και πολλές χιλιάδες έμειναν χήρες. Μισό εκατομμύριο Ινδοί στρατιώτες περιπολούν στην κοιλάδα του Κασμίρ καθιστώντας την έτσι την πιο στρατιωτικοποιημένη ζώνη του κόσμου. (Οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ενεργό στράτευμα της τάξης των εκατόν εξήντα πέντε χιλιάδων ανδρών στο Ιράκ στην πιο κρίσιμη φάση της κατοχής.) Ο ινδικός στρατός ισχυρίζεται ότι, στον μεγαλύτερο βαθμό, έχει συντρίψει την ένοπλη αντίσταση στο Κασμίρ. Αυτό είναι ίσως αλήθεια. Αλλά η στρατιωτική επικράτηση σημαίνει και νίκη;

Πώς μια κυβέρνηση που ισχυρίζεται ότι είναι δημοκρατική δικαιολογεί τη στρατιωτική κατοχή; Διεξάγοντας κανονικές εκλογές, φυσικά. Οι εκλογές στο Κασμίρ έχουν ένα μακρύ και συναρπαστικό παρελθόν. Η καταφανής νοθεία στις πολιτειακές εκλογές του 1987 στάθηκε η άμεση αφορμή για την ένοπλη σύγκρουση που ξέσπασε στα 1990. Από τότε, οι εκλογές έχουν γίνει ένα καλολαδωμένο εξάρτημα για τις στρατιωτικές δυνάμεις κατοχής και μια φρικτή παιδική χαρά για το ινδικό Βαθύ Κράτος. Οι Μυστικές Υπηρεσίες έχουν δημιουργήσει πολιτικά κόμματα και έχουν παγιδεύσει πολιτικούς, έχουν χτίσει και έχουν καταστρέψει πολιτικές καριέρες κατά το δοκούν. Αυτές περισσότερες από κάθε άλλον εί-

ναι που αποφασίζουν για το εκάστοτε εκλογικό αποτέλεσμα. Ύστερα από κάθε εκλογική διαδικασία, το ινδικό καθεστώς διακηρύττει ότι η Ινδία εξασφάλισε μια ισχυρή λαϊκή εντολή από τους κατοίκους του Κασμίρ.

Το καλοκαίρι του 2008, μια διαμάχη για μια έκταση γης που παραχωρήθηκε στο Διοικητικό Συμβούλιο του Ναού του Αμαρνάθ εξελίχθηκε σε μαζική, ειρηνική διαδήλωση. Μέρα με την ημέρα, εκατοντάδες και χιλιάδες ανθρώπων αφηφούσαν το στρατό και την αστυνομία –οι οποίοι πυροβολούσαν στοχεύοντας στο πλήθος, σκοτώνοντας έτσι δεκάδες άτομα– και έβγαιναν στους δρόμους. Από νωρίς το πρωί μέχρι αργά το βράδυ, η πόλη δονούνταν από την κραυγή: «Αζάντι! Αζάντι!» («Ελευθερία! Ελευθερία!») Οι έμποροι φρούτων ζύγιζαν τα φρούτα τους φωνάζοντας: «Αζάντι! Αζάντι!» Οι καταστηματάρχες, οι γιατροί, οι ιδιοκτήτες ποταμόσπιτων, οι οδηγοί, οι ραφτάδες, οι πωλητές χαλιών – όλοι ήταν στο δρόμο με τα πλακάτ, όλοι φώναζαν: «Αζάντι! Αζάντι!» Οι διαδηλώσεις κράτησαν αρκετές μέρες.

Οι διαδηλώσεις ήταν μαζικές. Ήταν δημοκρατικές και ήταν ειρηνικές. Για πρώτη φορά ύστερα από δεκαετίες, η κατεστημένη κοινή γνώμη στην Ινδία παρουσίασε ρήγματα.²³ Το ινδικό κράτος πανικοβλήθηκε. Αμήχανο μπροστά σε αυτή τη μαζική εκδήλωση πολιτικής απείθειας, προχώρησε σε βίαια μέτρα καταστολής. Διέταξε τον πιο άγριο κατ' οίκον περιορισμό που μπορεί να θυμηθεί κανείς, με εντολή να πυροβολείται όποιος βρισκόταν στο δρόμο μετά το πέρας της διορίας. Το αποτέλεσμα ήταν ο εγκλεισμός, ουσιαστικά, εκατομμυρίων ανθρώπων για μέρες ολόκληρες. Οι βασικοί ηγέτες του κινήματος υπέρ της ελευθερίας τέθηκαν σε πλήρη κατ' οίκον περιορισμό και πολλοί άλλοι κατέληξαν στη φυλακή. Οι έρευνες από σπίτι σε σπίτι οδήγησαν στη σύλληψη

εκατοντάδων ανθρώπων. Το τέμενος Τζάμα Μαζίντ παρέμεινε κλειστό για τις προσευχές της Παρασκευής για το πρωτοφανές διάστημα επτά ολόκληρων εβδομάδων.

Όταν η εξέγερση τέθηκε υπό έλεγχο, η κυβέρνηση έκανε κάτι τελειώς απίθανο – προκήρυξε πολιτειακές εκλογές. Οι ηγέτες που ήταν υπέρ της ανεξαρτησίας του Κασμίρ κάλεσαν τον κόσμο να μποϊκοτάρει τη διαδικασία. Τους συνέλαβαν για ακόμη μια φορά. Σχεδόν όλοι πίστευαν ότι οι εκλογές θα κατέληγαν σε δημόσιο εξευτελισμό της ινδικής κυβέρνησης. Το κατεστημένο της δημόσιας τάξης είχε καταληφθεί από παράνοια. Το πολύπλοκο δίκτυό του από κατασκόπους, δοσίλογους και εγκάθετους δημοσιογράφους άρχισε να δουλεύει με ανανεωμένη ενέργεια. Δεν άφησαν τίποτα στην τύχη. (Ακόμα κι εγώ, που δεν είχα καμιά σχέση με όλα όσα συνέβαιναν, τέθηκα υπό κατ' οίκον περιορισμό για δυο μέρες στη Σρινάγκαρ.)

Η προκήρυξη εκλογών ήταν ένα τεράστιο ρίσκο. Αλλά ο τζόγος απέδωσε. Ο λαός πήγε αγεληδόν προς τις κάλπες. Ήταν η μεγαλύτερη συμμετοχή σε εκλογές από τότε που ξεκίνησε ο ένοπλος αγώνας. Βοήθησε το γεγονός ότι οι κάλπες ήταν προγραμματισμένο να ανοίξουν με τέτοιο τρόπο ώστε οι πρώτες περιφέρειες που ψήφισαν να είναι οι πιο στρατιωτικοποιημένες, ακόμα και εντός της κοιλάδας του Κασμίρ.

Κανένας από τους αναλυτές, τους δημοσιογράφους και τους εκλογολόγους της Ινδίας δεν μπήκε στον κόπο να αναρωτηθεί γιατί οι άνθρωποι που πριν από μερικές μόνο βδομάδες είχαν ρισκάρει τα πάντα, ψηφώντας ακόμα και τις σφαίρες και τις κυβερνητικές διαταγές να τους πυροβολούν αν αθετούσαν τον κατ' οίκον περιορισμό, είχαν, ξαφνικά, αλλάξει γνώμη. Κανένας από τους πολυδιαφημισμένους διανοούμενους του πανηγυριού της δημοκρατίας –οι οποίοι πρακτικά ζουν στα τηλεοπτικά στούντιο όποτε γίνονται εκλογές στην

κυρίως Ινδία, αναλύοντας κάθε πρόβλεψη, κάθε εκλογική δημοσκόπηση μέχρι και την απειροελάχιστη αυξομείωση του ποσοστού των ψήφων— δεν είπε τίποτα για το τι μπορεί να σημαίνουν οι εκλογές στη σκιά μιας τόσο ισχυρής, διαχρονικής και έντονης στρατιωτικής παρουσίας (ένας στρατιώτης για κάθε είκοσι, περίπου, πολίτες). Κανείς δεν ασχολήθηκε με τη μυστηριώδη εμφάνιση από το πουθενά εκατοντάδων άγνωστων υποψηφίων οι οποίοι εκπροσώπησαν πολιτικά κόμματα που, προηγουμένως, δεν υπήρχαν στην κοιλάδα του Κασμίρ. Από πού είχαν έρθει όλοι αυτοί; Ποιος τους χρηματοδοτούσε; Κανείς δεν ενδιαφέρθηκε να μάθει.

Κανείς δεν μίλησε για τον κατ' οίκον περιορισμό, τις μαζικές συλλήψεις, τον αποκλεισμό ορισμένων πληθυσμιακών ομάδων που πήγαιναν να ψηφίσουν. Λίγοι μίλησαν για το γεγονός ότι, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, οι πολιτικοί επιχείρησαν να αποσυνδέσουν τις εκλογές από το κίνημα του «αζάντι» και τη διαμάχη γύρω από το Κασμίρ υποστηρίζοντας ότι υπό διακύβευση βρίσκονταν μόνο ζητήματα δημοτικής φύσεως – δρόμοι, νερό, ηλεκτρικό. Κανείς δεν αναρωτήθηκε αν οι άνθρωποι που είχαν ζήσει για δεκαετίες υπό στρατιωτική κατοχή –στο πλαίσιο της οποίας οι στρατιώτες μπορούσαν να εισβάλλουν στα σπίτια και να τους συλλαμβάνουν οποιαδήποτε ώρα της ημέρας ή της νύχτας— ίσως χρειάζονταν *κάποιον* να τους ακούσει, να αναλάβει την υπόθεσή τους, να τους εκπροσωπήσει.²⁴

Αμέσως μόλις οι εκλογές ολοκληρώθηκαν, το καθεστώς και το κατεστημένο του Τύπου ανακοίνωσαν τη νίκη (για την Ινδία) για μιαν ακόμη φορά. Το πιο ανησυχητικό παρεπόμενο ήταν το γεγονός ότι στο Κασμίρ οι άνθρωποι άρχισαν να υιοθετούν για τον εαυτό τους την εικόνα που είχαν για εκείνους οι αποικιοκράτες, σαν να επρόκειτο για έναν αξιολύπητο

λαό που πήρε ό,τι του άξιζε. «Ποτέ μην εμπιστεύεσαι έναν Κασμίριο», μου είπαν αρκετοί Κασμίριοι. «Είμαστε ασταθείς και αναξιόπιστοι». Ο ψυχολογικός πόλεμος ήταν ανέκαθεν ένα εργαλείο για την επίσημη πολιτική στο θέμα του Κασμίρ. Τα πλήγματα που κατάφερε μέσα στις δεκαετίες –η προσπάθειά του να καταστρέψει τον αυτοσεβασμό των ανθρώπων– αποτελούν, ίσως, την πιο σκοτεινή όψη της κατοχής.

Ωστόσο, λίγες μόνο βδομάδες μετά τις εκλογές, η κατάσταση ήταν ίδια όπως συνήθως. Οι διαμαρτυρίες και τα αιτήματα για *αζάντι* και οι σκοτωμοί με συνοπτικές διαδικασίες από τις δυνάμεις ασφαλείας έχουν αρχίσει και πάλι. Οι εφημερίδες αναφέρουν ότι θα ξεκινήσει η ένοπλη αντίσταση. Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι τα φτωχά αποτελέσματα των διαδοχικών εκλογών δεν τυγχάνουν ιδιαίτερου σχολιασμού.

Αυτό είναι αρκετό για να σε βάλει σε σκέψεις κατά πόσο υπάρχει, τελικά, οποιαδήποτε σχέση ανάμεσα στις εκλογές και τη δημοκρατία.

Το πρόβλημα είναι ότι το Κασμίρ βρίσκεται στα ακαθόριστα σύνορα μιας περιοχής που έχει κατακλυστεί από όπλα και βουλιάζει στο χάος. Ο αγώνας των κατοίκων του Κασμίρ για ελευθερία, συναισθηματικά ξεκάθαρος αλλά με θολά περιγράμματα, έχει πιαστεί στη δίνη διάφορων επικίνδυνων και αντιμαχόμενων ιδεολογιών – ινδικός εθνικισμός (γνωστός και ως «ινδουισμός» ο οποίος πλησιάζει τον ιμπεριαλισμό), πακιστανικός εθνικισμός (που καταρρέει υπό το βάρος των δικών του αντιφάσεων), αμερικανικός ιμπεριαλισμός (ο οποίος ανυπομονεί να εκμεταλλευτεί μια ολόκληρη οικονομική δεξαμενή) και ο αναζωπυρούμενος μεσαιωνικός ισλαμισμός των Ταλιμπάν (ο οποίος κερδίζει γρήγορα σε νομιμότητα, παρά την προφανή βαναυσότητά του, επειδή θεωρείται ότι αντιστέκεται σε ένα κατοχικό καθεστώς). Καθεμία από αυτές τις

ιδεολογίες μπορεί να αποδειχτεί τόσο αδίστακτη, ώστε να οδηγήσει ακόμη και σε γενοκτονία ή πυρηνικό πόλεμο. Προσθέστε ακόμη τις αυτοκρατορικές φιλοδοξίες της Κίνας, μια επιθετική, αναγεννημένη Ρωσία, τα τεράστια αποθέματα φυσικού αερίου στην περιοχή της Κασπίας, τις επίμονες φήμες για αποθέματα φυσικού αερίου, πετρελαίου και ουρανίου στο Κασμίρ και το Λαντάχ, και έχετε τη συνταγή για ένα νέο Ψυχρό Πόλεμο (ο οποίος, όπως και ο προηγούμενος, είναι ψυχρός για μερικούς και θερμός για μερικούς άλλους).

Μέσα σ' όλα αυτά, το Κασμίρ είναι έτοιμο να καταστεί ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στο μακελειό που εκτυλίσσεται στο Αφγανιστάν και στη διείσδυση του Πακιστάν στην Ινδία, εκεί όπου θα βρει στήριγμα στην οργή των νέων ανάμεσα στα εκατόν πενήντα εκατομμύρια μουσουλμάνων της Ινδίας οι οποίοι έχουν βασανιστεί, ταπεινωθεί και περιθωριοποιηθεί. Το μήνυμα έχει δοθεί από τα τρομοκρατικά χτυπήματα που κορυφώθηκαν με τις επιθέσεις του 2008 στη Βομβάη.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το ζήτημα του Κασμίρ, μαζί με το παλαιστινιακό, εντάσσεται ανάμεσα στα παλιότερα και πλέον δυσεπίλυτα προβλήματα του κόσμου. Αυτό δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να λυθεί. Μόνο που η λύση δεν μπορεί να κλίνει αποκλειστικά υπέρ ενός κόμματος, μιας χώρας ή μιας ιδεολογίας. Οι διαπραγματευτές θα πρέπει να είναι έτοιμοι να παρεκκλίνουν από την «κομματική γραμμή». Φυσικά, στο σημείο όπου βρισκόμαστε, η κυβέρνηση της Ινδίας δεν είναι καν έτοιμη να αναγνωρίσει ότι υπάρχει πρόβλημα, πόσο μάλλον να διαπραγματευτεί για μια λύση. Αυτή τη στιγμή, δεν έχει κανένα λόγο να το κάνει. Διεθνώς, οι μετοχές της βρίσκονται στα ύψη. Η οικονομία της δουλεύει ρολόι και ενώ οι γείτονές της έχουν να αντιμετωπίσουν αιματοχυσία, εμφύλιο πόλεμο, στρατόπεδα συγκέντρωσης, πρόσφυγες και στρατιωτι-

κές ανταρσίες, η Ινδία έχει μόλις ολοκληρώσει μια θαυμάσια εκλογική διαδικασία.

Ωστόσο, η Δαιμονοκρατία δεν μπορεί να ξεγελά τους πάντες για πάντα. Οι προσωρινές, «μπαμ και κάτω» (συγχωρήστε μου το λογοπαίγνιο) λύσεις της Ινδίας στον αναβρασμό που επικρατεί στο Κασμίρ έχουν διογκώσει το πρόβλημα και το έχουν θάψει βαθιά στη γη αγνοώντας ότι, μ' αυτό τον τρόπο, σπέρνουν ανέμους.

~

Η ιστορία του Παγετώνα Σιατσέν, του πιο ορεινού πεδίου μάχης στον κόσμο, είναι ίσως η πιο κατάλληλη μεταφορά για τον παραλογισμό των καιρών μας. Χιλιάδες Ινδοί και Πακιστανοί στρατιώτες έχουν παραταχθεί εκεί, υπομένοντας τον παγωμένο άνεμο και θερμοκρασίες που φτάνουν μέχρι και τους 40 βαθμούς Κελσίου υπό το μηδέν. Ανάμεσα στους εκατοντάδες νεκρούς, πολλοί πέθαναν μόνο από το κρύο – από κρυοπαγήματα και εγκαύματα από την αντανάκλαση του ήλιου. Τώρα, ο παγετώνας έχει μετατραπεί σε χωματερή, γεμάτος από τα απομεινάρια του πολέμου, χιλιάδες βλήματα πυροβολικού, άδειες δεξαμενές καυσίμων, τσεκούρια για τους πάγους, παλιές μπότες, αντίσκηνα και ένα σωρό άλλα σκουπίδια που άφησαν πίσω τους χιλιάδες άνθρωποι οι οποίοι πολεμούσαν ο ένας τον άλλο. Τα σκουπίδια μένουν ακέραια, διατηρημένα στην εντέλεια από τις πολύ χαμηλές θερμοκρασίες, ένα ατόφιο μνημείο της ανθρώπινης τρέλας. Κι ενώ οι κυβερνήσεις της Ινδίας και του Πακιστάν δαπανούν εκατομμύρια δολάρια σε όπλα και στην οργάνωση πολεμικών επιχειρήσεων σε οροπέδια, το πεδίο της μάχης έχει αρχίσει να λιώνει. Αυτή τη στιγμή έχει συρρικνωθεί περίπου στο μισό από το αρχικό μέγεθός του. Το λιώσιμο δεν οφείλεται τόσο στη

στρατιωτική παρουσία στην περιοχή όσο σε ανθρώπους οι οποίοι βρίσκονται πολύ μακριά, στην άλλη άκρη του κόσμου, ζώντας μian ήσυχη ζωή. Πρόκειται για καλούς ανθρώπους οι οποίοι πιστεύουν στην ειρήνη, στην ελευθερία του λόγου και στα ανθρώπινα δικαιώματα. Ζουν σε ακμάζουσες δημοκρατίες που οι κυβερνήσεις τους βρίσκονται στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και που οι οικονομίες τους εξαρτώνται άμεσα από την εξαγωγή του πολέμου και την πώληση όπλων σε χώρες όπως η Ινδία και το Πακιστάν. (Και η Ρουάντα, το Σουδάν, η Σομαλία, η Δημοκρατία του Κονγκό, το Ιράκ, το Αφγανιστάν... η λίστα δεν έχει τέλος.) Το λιώσιμο του παγετώνα θα προκαλέσει έντονες πλημμύρες στην ενδοχώρα και θα επηρεάσει τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων.²⁵ Αυτό θα μας δώσει ακόμη περισσότερους λόγους για να συνεχίσουμε να πολεμάμε. Θα χρειαστούμε περισσότερα όπλα. Ποιος ξέρει; Ίσως αυτού του είδους η καταναλωτική αξιοπιστία να είναι ό,τι ακριβώς χρειάζεται ο κόσμος για να ξεπεράσει την τωρινή ύφεση. Τότε, όλοι οι άνθρωποι στις ακμάζουσες δημοκρατίες θα έχουν μian ακόμη καλύτερη ζωή – και οι παγετώνες θα λιώνουν ακόμη πιο γρήγορα.

~

Καθώς διάβαζα την «Επέλαση των Ακρίδων» σε ένα νευρικό ακροατήριο στριμωγμένο σε ένα πανεπιστημιακό αμφιθέατρο στην Κωνσταντινούπολη (νευρικό γιατί λέξεις όπως *ενόττητα*, *πρόοδος*, *γενοκτονία* και *Αρμένιοι* τείνουν να εξοργίζουν τις τουρκικές Αρχές όταν χρησιμοποιούνται στην ίδια πρόταση) διέκρινα τη Ρακέλ Ντινκ, τη χήρα του Χραντ Ντινκ, καθισμένη στην πρώτη σειρά, να κλαίει καθ' όλη τη διάρκεια της διάλεξης. Όταν τέλειωσα, με αγκάλιασε και μου είπε: «Εξακολούθούμε να ελπίζουμε. Γιατί εξακολουθούμε να ελπίζουμε;»

«Εμείς», είπε. Όχι «εσύ».

Μου ήρθαν στο νου οι σίχιοι του Φεζ Αχμέντ Φεζ, τόσο ζωντανά τραγουδισμένοι από την Αμπίντα Παρβίν:

nahin nigah main manzil to justaju hi sahi
nahin wisaal mayassar to arzu hi sahi

Προσπάθησα να τους μεταφράσω (κάπως) για εκείνη:

Αν τα όνειρα σβήνουν, τότε ο πόθος πρέπει να παίρνει τη
θέση τους
Αν η συμφιλίωση είναι αδύνατη, τότε η προσμονή πρέπει
να παίρνει τη θέση της

Βλέπετε τι εννοώ μιλώντας για ποίηση;

Υπάρχει ζωή μετά τη δημοκρατία; Και τι είδους ζωή θα είναι αυτή; Μπορεί η δημοκρατία, αυτή η θεόσταλτη απάντηση στις άμεσες ελπίδες μας και τις βαθύτερες προσευχές μας, η προσπάθεια των ατομικών μας ελευθεριών και η τροφοδότηση των άπληστων ονείρων μας, να αποδειχτεί το τέλος του παιχνιδιού για την ανθρωπότητα; Μήπως η δημοκρατία τείνει να μεταλλαχθεί σε δαιμονοκρατία;

Η Αρουντάτι Ρόι, συνδυάζοντας τη χαρισματική γραφή της με την ενδελεχή πολιτική ανάλυση, παρουσιάζει μέσα από μια σειρά δοκιμίων τη σκοτεινή πλευρά της σύγχρονης Ινδίας, της χώρας που αυτοπροβάλλεται ως το μεγαλύτερο δημοκρατικό κράτος του κόσμου. Ορμώμενη από γεγονότα όπως η εξέγερση στο Κασμίρ τον Αύγουστο του 2008 και η επίθεση εναντίον του Ινδικού Κοινοβουλίου το 2001, ή ο αιματηρός Δεκέμβριος του 2008 με τις τρομοκρατικές επιθέσεις στη Βομβάη και η γενοκτονία των Αρμενίων την οποία πολλοί προσπαθούν να ωθήσουν στη λήθη, αγγίζει έννοιες και ζητήματα διαχρονικά και παγκόσμια. Μιλάει για την περιθωριοποίηση, το φασισμό, το τυφλό θερησκειϊκό μίσος και τα παιχνίδια των ισχυρών για το περιβάλλον που πέφτει θύμα της προόδου. Και κλείνει τη συλλογή με ένα λογοτεχνικό κείμενο-αλληγορία για τους σύγχρονους εχθρούς – ορατούς και αόρατους.

*Για άλλη μια φορά, η φωνή της Αρουντάτι Ρόι
αποδεικνύεται απαραίτητη σε εκατομμύρια ανθρώπους
που αναζητούν ένα καλύτερο αύριο.*

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 210 26 04 809 • FAX: 210 26 19 320
www.psychogios.gr • e-mail: info@psychogios.gr

ISBN 978-960-433-649-8

ΚΩΔ. ΜΗΧ. ΣΗΜ. 00612

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΓΙΑΤΙ ΜΕ ΚΑΘΕ ΒΙΒΛΙΟ ΒΛΕΠΩ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΑΛΛΙΩΣ